

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

КОЛЕСНІК ІРИНА РУСЛАНІВНА

Допускається до захисту:
В.о. завідувача кафедри міжнародних
економічних відносин, кандидат
економічних наук, доцент
_____Марія ШКУРАТ
« ____ » _____ 2024 р.

**Глобальні проблеми економічного розвитку у сучасному світі: вплив та
перспективи вирішення**

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
Освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини»

Кваліфікаційна (магістерська) робота

Науковий керівник:
Юлія ІЩУК, доцент кафедри
міжнародних економічних відносин,
доктор філософії, доцент

Підпис

Оцінка: _____ / _____ / _____
(бали / за шкалою ЄКТС / за національною шкалою)
Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця – 2024

АНОТАЦІЯ

Колеснік І. Р. Кваліфікаційна магістерська робота. Глобальні проблеми економічного розвитку у сучасному світі: вплив та перспективи вирішення. Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини. Освітня програма «Міжнародні економічні відносини». Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця. 2024.

У роботі розглянуто теоретичні засади глобальних проблем економічного розвитку. Проведено аналіз впливу основних глобальних викликів в умовах глобалізації. Розроблено рекомендації щодо подолання впливу глобальних проблем через міжнародну співпрацю.

Основними результатами дослідження є рекомендації щодо подолання глобальних викликів, включаючи шляхи зменшення їх негативного впливу через міжнародну співпрацю та впровадження інновацій. Обґрунтування результатів моделювання ВВП під впливом економічних факторів.

Ключові слова: глобальні проблеми, глобалізація, міжнародна співпраця, інновації, Валовий внутрішній продукт.

102 с., 12 табл., 6 рис., бібліограф. 71 найм.

Kolesnik I. R. Qualification master's thesis. Global problems of economic development in the modern world: impact and prospects for solutions. Specialty 292 International Economic Relations. Educational program "International Economic Relations". Vasyl` Stus Donetsk National University. Vinnytsia. 2024.

The paper examines the theoretical foundations of global problems of economic development. The impact of major global challenges in the context of globalization is analyzed. Recommendations are developed for overcoming the impact of global problems through international cooperation.

The main results of the research are recommendations for overcoming global challenges, including ways to reduce their negative impact through international cooperation and the introduction of innovations. Substantiation of the results of modeling GDP under the influence of economic factors.

Key words: global problems, globalization, international cooperation, innovation, Gross domestic product.

102 p., 12 tabl., 6 fig., bibliography: 71 num.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУТНОСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	9
1.1 Визначення сутності глобальних проблем економічного розвитку у світі... ..	9
1.2 Причини виникнення та класифікація глобальних проблем сучасності.....	19
1.3 Міжнародне співробітництво у вирішенні глобальних проблем та викликів економічного розвитку	28
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ВПЛИВУ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ТА ВИКЛИКІВ НА НАЦІОНАЛЬНІ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	37
2.1 Аналіз впливу демографічних проблем на глобальний економічний розвиток.....	37
2.2 Тенденції скорочення глобальної бідності та нерівності.....	51
2.3 Вплив продовольчих проблем на глобальний економічний розвиток	63
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ ВИРІШЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ТА ВИКЛИКИ ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ	80
3.1 Напрями вирішення глобальних проблем людства	80
3.2 Роль інновацій у вирішенні глобальних проблем економічного розвитку	87
ВИСНОВКИ.....	94
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	96

ВСТУП

Актуальність дослідження. Глобальні проблеми – серйозна проблема сучасного суспільства і їх обов'язково потрібно вирішувати і подолати. Певне занепокоєння викликає недостатнє розуміння або знецінення даної проблеми більшістю людей до серйозних проблем, від яких залежить майбутнє. Сьогодні, коли світ міняється з неймовірною швидкістю й масштабністю, людина не здатна оперативно відреагувати і оцінити суть і глибину цих змін, що відбуваються, а це в свою чергу ускладнює розуміння серйозності виникаючих загроз і можливості їх подолання.

Так, на даному етапі глобального розвитку суспільство зустрілося з численними глобальними проблемами, розв'язання яких потребує активної участі держав, міжнародних організацій та суспільства. Серед основних проблем, з якими зустрілося суспільство можна виокремити такі: зменшення запасів мінеральних ресурсів, старіння нації, бідність, пошук нових джерел енергії, забруднення навколишнього середовища, а також проблема воєнних конфліктів по світу і миру.

Глобальні проблеми сьогодення досить складні і всебічні. Звичайно, вони пов'язані між собою, а також з регіональними і національними питаннями. Вони засновані на протиріччі, що стосується основ існування сучасної цивілізації. Погіршення цих питань веде до негативних процесів у цілому, що в майбутньому буде породжувати нові проблеми. Стратегія виживання людства, спрямована на вирішення глобальних викликів, повинна привести до нових етапів цивілізованого розвитку.

Вирішення світових проблем залежить насамперед від посилення ролі та відповідальності всіх учасників економічної діяльності, а також від того, як вони спрямовують свої зусилля на створення та впровадження національних і міжнародних стандартів якості життя у часи глобалізації.

Важливою частиною політики багатьох країн світу стало саме досягнення цілей розвитку. Глобальна взаємодопомога допомагає вирішувати

проблеми бідності, голоду, освіти, охорони здоров'я та інші, що важливі для країн, які розвиваються, і найбідніших країн. Це пов'язано з їхньою залежністю від розвинених країн і допомоги ззовні, а також з наслідками глобальних криз, таких як фінансова, продовольча та екологічна.

Також, останні глобальні потрясіння та кризи внесли свої корективи у соціально-економічний розвиток країн, що потребує перегляду і завдань, задекларованих у Декларації тисячоліття.

Дослідженню проблем, які пов'язані з впливом процесів глобалізації на розвиток економік, приділяли увагу такі вчені: О. Білорус, Л. Браун, Е. Гідденс, Л. Клайн, Т. Левіт, М. Месарович, Е. Пестель, Р. Робертсон, І. Уоллестайн та інші.

Причини виникнення та способи вирішення глобальних проблем зазначено у працях: П. Володіна, О. Кислициної, О. Птащенко, Ю. Сабардаш, О. Чернеги та багатьма іншими.

Мета і завдання магістерської роботи. Метою дослідження є обґрунтування теоретичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо впливу глобальних проблем на економічний розвиток та визначення перспектив їх вирішення в сучасних умовах.

Поставлена мета зумовила вирішення наступних завдань:

- розкрити сутність та зміст глобальних проблем економічного розвитку у світі;
- розглянути причини виникнення та класифікацію глобальних проблем сучасності;
- з'ясувати роль міжнародного співробітництва у вирішенні глобальних проблем та викликів економічного розвитку;
- проаналізувати вплив демографічних проблем на економічний розвиток у світі;
- дослідити тенденції зменшення бідності та нерівності у світі;
- оцінити вплив продовольчої проблеми на розвиток світової економіки;
- запропонувати шляхи вирішення глобальних проблем людства;

– дослідити роль інновацій у вирішенні глобальних проблем та викликів економічного розвитку.

Об’єктом дослідження є глобальні проблеми та виклики економічного розвитку в сучасному світі.

Предметом дослідження магістерської роботи є механізми, фактори та сучасні тенденції впливу глобальних проблем на економічний розвиток країн та можливості їх вирішення в умовах глобалізації.

Методи магістерської. Методи, обрані для проведення роботи, включають загальнонаукові підходи та методи. Серед них можна виділити: синтез і аналіз при розгляді теоретичних аспектів обраної теми, а також дедукцію і індукцію для представлення теоретичного та практичного матеріалу; статистичні методи, які на основі показників дозволили представити результати у таблицях і графіках.

Інформаційною базою дослідження стали законодавчі та нормативно-правові акти з питань регулювання глобальних проблем та викликів економічного розвитку у світі, праці вчених, наукові публікації у виданнях, статистичні матеріали, довідкова література та інші.

Теоретичне та практичне значення полягає у розробці рекомендацій щодо подолання глобальних викликів, зокрема шляхів зменшення їх негативного впливу через міжнародне співробітництво та впровадження інновацій, а також моделювання впливу продовольчої кризи на глобальний економічний розвиток, враховуючи ключову роль українського аграрного сектору.

Наукові результати дослідження полягають у:

1. Обґрунтування результати моделювання впливу продовольчої кризи на глобальний економічний розвиток через призму українського аграрного сектору.
2. Запропоновано рекомендації, щодо подолання глобальних викликів, включаючи шляхи зменшення їх негативного впливу через міжнародну співпрацю та впровадження інновацій.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки, представлені в кваліфікаційній роботі, були апробовані на міжнародній науковій конференції, на IV Міжнародній науково-практичній конференції «Science And Technology: Challenges, Prospects And Innovations» (28-30.11.2024 р., м. Осака, Японія), С.738-741.

Кваліфікаційна магістерська робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків та списку використаних джерел у розмірі 71 найменувань. Загальний обсяг роботи становить 102 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУТНОСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

1.1 Визначення сутності глобальних проблем економічного розвитку у світі

Сучасна глобалізація - це, по суті, єдина система фінансових, економічних, соціально-політичних і культурних відносин, заснована на новітніх засобах інформатики та телекомунікацій. Однак глобалізація-це політика, яка обслуговує не лише масштаби торгових, економічних та фінансових відносин за допомогою нових технологій, а й конкретні інтереси та відповідні ідеології. Вирішальний вплив глобалізації на сучасний процес має економічний лібералізм (неолібералізм), який приділяє пріоритет саме ефективності ринку, практично ігноруючи важливість етичних та культурних цінностей в економіці.

Поширення економічного лібералізму дало початок виникненню і розвитку кількох важливих процесів і явищ, таких як: інформаційна революція, що відкрила нові можливості для ринкових операцій на глобальному рівні; прискорення економічної інтеграції; розчарування в політиці державного втручання і регулювання (як відповідь на високе зростання цін, витрат та податків у минулому); розпад соціалістичних держав і Радянського Союзу (що багато хто на Заході сприймає як доказ перемоги економічного лібералізму і вільного ринку).

Лібералізація торгівлі і дерегуляція у дев'яностих роках минулого століття стали офіційною політикою лідерів США в області міжнародних економічних відносин.

Основним механізмом, за допомогою якого глобалізація була втілена у світову економіку, був політичний натиск через прямі дії урядів (головним чином США), або через діяльність Міжнародного валютного фонду (МВФ), Світового банку (СБ), Світової організації торгівлі (СОТ) та організації з

економічне співробітництво та розвиток (ОЕСР). Він використовується для об'єднання економіки всіх країн на основі ідентичних правил набору ігор, що забезпечують вільне переміщення капіталу, товарів і послуг відповідно до ринкових оцінок.

Країнам, яким були потрібні кредити, інвестиції і доступ на закордонні ринки, були нав'язані жорсткі умови, незважаючи на їх становище, культурні традиції, можливість соціального впливу і структурних перетворень. Посраждалими від таких дій стають, в першу чергу:

- система охорони здоров'я;
- підтримка малого підприємництва;
- соціальне забезпечення та підтримка найбільш вразливих верств населення;
- охорона навколишнього середовища та природних ресурсів.

Сучасний процес глобалізації - дуже спірне явище. З однієї сторони, вона може відкривати нові можливості для розвитку шляхом поширення інформації, знань та нових технологій, а також більш повного використання переваг міжнародного поділу праці, промислової кооперації та більш ефективного використання ресурсів.

З іншого боку, це також виявляє і посилює наявні в світі контрасти і протиріччя, узагальнюючи їх, створюючи нові небезпеки, конфлікти і ризики.

Для останнього є кілька причин. По-перше, це пов'язано з добре відомим явищем невдачі ринкових механізмів. Ринок не враховує загальні інтереси суспільства і не орієнтований на інвестування у важливі аспекти – здоров'я та освіта громадян, збереження природних ресурсів і захист навколишнього середовища. Недоліки сучасної ринкової системи частково компенсуються на національному рівні через державне регулювання, але згодом вони знову повторюються, тільки в більш масштабному вигляді на глобальному рівні, де таких механізмів не існує.

Крім цього, між країнами світу існують суттєві відмінності з огляду на географічне розташування, доступність факторів виробництва, розміри території, чисельність та густоту населення, кліматичних умовах, наявності

земель, придатних для обробітку, мінеральних ресурсах, доступних для експлуатації, відносному політичному устрої, культура і так далі.

Ці відмінності сформували занадто нерівні початкові умови сучасної економіки, зокрема промислового розвитку, і в результаті, стали причиною розриву між більш багатшими і біднішими країнами. Проте значення природних факторів поступово зменшується, оскільки все більшу роль відіграють набуті фактори виробництва, такі як кваліфікація робочої сили, фізичний капітал, знання та ноу-хау. Але присутність набутого фактора значною мірою залежить від обсягу інвестицій в освіту, науку та культуру, тому перевага в цьому полягає в тому, що воно, подібно магніту, може притягувати інтелектуальні ресурси інших країн світу.

Здатність держав, особливо країн, що розвиваються захищати свою національну економіку від зовнішніх потрясінь знижується. Неоліберальна глобалізація усуває принципи демократичного управління і створює нове джерело влади, яке не залежить від територіальних меж - зосередження міжнародних фінансових установ, транснаціональних корпорацій (ТНК), фондових бірж та інших інститутів світового ринку. У цій ситуації інститут політичної демократії іноді може бути просто ширмою, що прикриває авторитарні практики. Асиметрія неоліберальної глобалізації проявляється у зосередженні забезпеченого суспільства на одному полюсі та бідності та нещасного суспільства на іншому.

Сполучені Штати отримують найбільшу вигоду від глобалізації. У ХХ столітті, в 90-х роках, середній річний темп зростання американського ВВП досягав 3,6 відсотки, що було в півтори рази швидше за темпи зростання світової економіки. Щорічний приріст внутрішніх інвестицій досяг 7%, але в глобальному масштабі він не перевищував 3%. Сполучені Штати стали основним ринком для іноземних інвестицій. У ті роки американський ринок залучав понад 30% світових іноземних інвестицій. Внаслідок цього на Сполучені Штати зараз припадає 45% світової ринкової капіталізації, що

вдвічі більше за їхню частку в світовому ВВП, що дало змогу цій країні зайняти лідируюче становище в світових економічних процесах.

Завдяки своєму становищу в світі Сполучені Штати можуть впливати на ринкові процеси, а саме через підконтрольні їм міжнародні фінансові установи, щоб зміцнити своє панування на світовому ринку та залучати величезні фінансові й інтелектуальні ресурси з інших країн, у тому числі з країн, що розвиваються. Це дозволяє їхнім громадянам споживати значно більше, ніж вони виробляють.

Надмірне споживання, марнотратство і розкіш існують поруч з відсутністю базових умов для гідного життя, бідністю, голодом і хворобами. На спеціальному засіданні Генеральної Асамблеї ООН у Женеві в 2000-2006 роках (Копенгаген+5) було заявлено, що з початком глобалізації збільшилися бідність, нерівність і соціальна незахищеність. Даний висновок був включений в спільну доповідь Світового банку, МВФ і ОЕСР, опублікований на сесії. Дані, представлені в публікаціях ООН, показують, що на частку 1% найбагатшого населення світу належить більше доходів, ніж на частку більшої половини найбіднішого. В останні десятиліття Глобальна нерівність зростала прискореними темпами, що є прямим результатом неоліберальної глобалізації, яка поляризувала світ [1, с. 15].

Сучасне суспільство вступило до третього тисячоліття свого розвитку, яке принесло нові труднощі і виклики, а також привенуло увагу до традиційних глобальних проблем.

Процеси глобалізації станом на сьогодні дуже швидко змінюють сучасну систему світової економіки та міжнародних відносин. Зміни в економіці відкривають нові можливості, але в той же час створюють проблеми в різних сферах людської діяльності: економічній, екологічній, політичній, соціальній та технологічній, які не враховують кордони окремих країн.

Застосування передових наукових і технічних досягнень, впровадження інноваційних технологій, нових джерел енергії та матеріалів спричинили, з одного боку, значні та суттєві перетворення в житті суспільства.

Сучасне суспільство увійшло в етап науково-технічної революції, який посилив вплив людської діяльності на природу, що має складний і суперечливий характер. Цей вплив поєднує як позитивні, так і негативні аспекти: з одного боку, удосконалення технологій та збільшення виробництва сприяють кращому задоволенню потреб людей, раціональнішому використанню природних ресурсів і зростанню виробництва їжі. З іншого боку, це призводить до забруднення навколишнього середовища, вирубки лісів, посилення ерозії ґрунтів, скорочення озонового шару та погіршення здоров'я населення. Крім того, виникають труднощі у самому способі життя та діяльності людей [2, с. 362].

За своєю природою ці проблеми відрізняються: одні мають обмежений характер і не вимагають для їх вирішення значних зусиль, ресурсів чи коштів; інші – впливають на певний регіон і не створюють великих труднощів. Але існують такі, які стосуються інтересів всього людства, становлять загрозу для всіх людей, і всьому на планеті. Це проблеми глобального масштабу, вони найбільше заважають людству, спонукають його думати над своїм майбутнім, вирішувати, способи їх вирішення.

Глобальні проблеми як термін, з'явився ще у 60-х роках ХХ ст. Як у минулому, так і зараз серед науковців та філософів немає єдиної, загальновизнаної думки щодо природи та причин виникнення глобальних проблем, їх оцінки та способів вирішення. І досі погляди різняться з виду на кількість глобальних проблем [2, с. 363].

О.В. Кислицина під глобальними проблемами розглядає проблеми, які стосуються і різній мірі всіх країн і народів, розв'язання яких стане можливе лише за умови спільних дій усього світу [3, с. 29].

У свою чергу, С.М. Внучко визначає глобальні проблеми як ті, що виникають внаслідок об'єктивного розвитку суспільства, мають всеосяжний та загальний характер, зачіпають інтереси всіх народів і країн, становлять загрозу для всього людства, потребують термінового вирішення і вимагають колективних зусиль усього світу [4, с. 19].

Отже, на сьогодні вчені використовують систему критеріїв для визначення глобальних проблем, що поєднує великий просторовий масштаб, високий динамізм розвитку, загальнолюдську значущість, планетарну гостроту та небезпеку, що дає змогу надати класифікацію проблеми як глобальної.

Західні дослідники оцінюють кількість глобальних проблем, що стоять перед сучасним людством в межах сотні. Вітчизняні науковці вважають, що таких проблем близько тридцяти. Однак набагато важливішим є визначення серед них пріоритетних, які потребують першочергового вирішення, а також пошук конкретних наукових, технічних, технологічних і ресурсних шляхів для їх подолання, а також оцінка витрат, які людство повинне понести для цього [2, с. 364].

Глобальні проблеми вивчаються численними науками, як природничими, так і соціально-гуманітарними, зокрема філософією. Кожна з цих дисциплін аналізує певні аспекти глобальних проблем, за винятком філософії, яка прагне до їх всебічного та комплексного дослідження. Філософія акцентує увагу на гуманістичному вимірі цих проблем, визначає їх концептуальні зв'язки з людською діяльністю та загальними напрямками розвитку. Існує теорія, філософська, спрямована на розробку та вдосконалення методології, підходів і методів для дослідження глобальних проблем. Завдяки філософським знанням стає можливим вивчення наукових і соціальних шляхів їх розв'язання. Філософія забезпечує системний і комплексний підхід, сприяючи інтеграції теоретичних і практичних аспектів науки. Як теоретична наука, філософія вивчає і розробляє світоглядні аспекти глобальних проблем, висвітлюючи їх в рамках глобального світогляду та таким чином передає ці знання людині (людству).

Філософське дослідження глобальних проблем базується на визнанні їх об'єктивної реальності. Вони виникають через суперечність між людиною (суспільством, людством) і наявною дійсністю, зокрема між здатністю природного та соціального середовища задовольняти людські потреби,

інтереси та прагнення. Це реальні проблеми, а не вигадані. Тому їх аналіз повинен бути об'єктивним, а шляхи вирішення — практичними та конкретними. Вони справді впливають на розвиток сучасного світу, визначають темпи прогресу і створюють загрозу, якщо залишаються невирішеними у майбутньому. [2, с. 364].

Глобальні проблеми потребують для їх успішного вирішення співпраці усіх країн, оскільки вони стосуються кожного і заважають нормальному життю та діяльності людей. Вони настільки масштабні та складні, що жодне суспільство чи країна не здатні вирішити їх самотійно. Тому міжнародна кооперація, об'єднання зусиль та ресурсів усіх людей є життєво необхідною. Це сприяє глобалізації світу, посилює єдність, цілісність і взаємозалежність учасників процесу, а також розвиток міжнародних відносин і співпраці. Це виклик, який стоїть перед сучасними поколіннями, і, можливо, перед тими, хто прийде після них.

Чимало вчених, екологів і філософів вважають, що виникнення глобальних проблем пов'язане з науково-технічною революцією, яка суттєво змінила технічний потенціал сучасності, сильно змінила військову сферу та призвела до різкого переходу до зброї масового ураження. Дуже потужні засоби діяльності завдають значної шкоди природі, ускладнюючи її здатність до своєчасного відновлення. Загострення глобальних проблем також пов'язане з подальшим розвитком інформаційно-комунікаційних технологій та інших факторів.

Римський клуб, який започаткував свою діяльність у 1968 році на зустрічі в Римі, відіграв ключову роль у усвідомленні глобальних проблем і пошуку шляхів їх вирішення. Саме від цієї зустрічі й отримала свою назву ця некомерційна організація.

Глобальні проблеми, що розглядались Римським клубом, комплексні й поділяються на дві групи:

- 1) проблеми, що виникають через протиріччя між суспільством і навколишнім середовищем;

2) соціальні проблеми, спричинені протиріччями всередині суспільства.

Наразі Римський клуб налічує близько 100 індивідуальних членів та понад 30 національних і регіональних асоціацій, розташованих на п'яти континентах. Робота Клубу координується через Генеральну Асамблею, яка збирається раз на рік.

Римський клуб визначає шість глобальних цілей, які вважаються основними для того, щоб світ став стабільним, іншим. Серед них варто виділити такі, як: першочерговість соціальних цінностей у розвитку такого суспільства; більш рівномірний розподіл доходів як всередині країн, так і між ними; забезпечення доступу до гідної праці, що гарантує належний рівень життя як основне право людини; розгляд екології як обмежувального чинника для усіх видів людської діяльності; створення ефективних інститутів управління на усіх рівнях, як місцевому так і національному, здатних сприяти переходу до справедливого і сталого світового порядку.

Так, особливість глобальних проблем полягає в наявності кількох спільних характеристик:

- сукупність проблем і окремо кожна із них, є критично важливою для майбутнього людства. Затримка в їх вирішенні може призвести до високої загрози сучасної культури або погіршенні умов життя та виробничої діяльності людей на планеті;

- проблеми вказують на поглиблення та ускладнення світових економічних зв'язків і міжнародної інтеграції інших суспільних процесів на Землі; їх вирішення можливе лише за умови об'єднання та дії усіх країн.

Основною причиною загострення глобальних проблем є криза індустріальної цивілізації, що виникла через:

- нерегульоване, безпланове та безмежне використання природних ресурсів;

- низький рівень розвитку технологій у виробництві;

- досягнення максимальних темпів економічного зростання, а не оптимальних.

– широкий вплив людської діяльності на навколишнє середовище та постійне втручання людини в біосферу. [5, с. 20]

Сучасна ситуація у світі, його відкритість та закритість, усунення політичних і державних меж, вільне переміщення громадян спричинили низку глобальних проблем, таких як тероризм, наркоманія, токсикоманія, СНІД тощо. У цьому контексті прогрес людства приносить негативні наслідки, створюючи нові глобальні виклики.

Проаналізувавши ці проблеми, можна зробити висновок, що все неминуче доведеться визначити шляхи, методи та засоби для їх вирішення. Спроби ігнорувати їх лише сприяють лише погіршенні ситуації, перетворенню проблем з кризових на катастрофічні, що в кінцевому підсумку призведе до загибелі людства та всього живого на Землі.

Також розв'язання глобальних проблем вимагає радикальної зміни сучасного світу, впровадження нових орієнтацій та інститутів, спрямованих на розробку та зміну загальносвітової системи розвитку, мислення та культури людства.

Глобальні проблеми можна вирішити лише через міжнародну співпрацю та кооперацію, а також на засадах мирного співіснування. Розв'язанню глобальних проблем сприяє розвиток науки та науково-технічного прогресу, лише через наукові дослідження природних і соціальних явищ можна виявити суть та причини виникнення цих проблем. [6, с. 47].

Глобальні виклики охоплюють всі аспекти нашого існування, і їх ефективне подолання можливе через всеосяжне наукове дослідження, яке включає розробку теоретичної "моделі" світової ситуації, виявляє шляхи розв'язання та пропонує методологію для їх вирішення. Для досягнення успіху в подоланні глобальних проблем необхідні наукова співпраця, міжнародне партнерство, взаємодія дослідників і наукових спільнот, а також їх висока відповідальність.

Щоб ефективно розв'язати глобальні проблеми потрібно формувати глобальне мислення. Дослідження членів Римського клубу показали, що

виключно природничо-наукових, економічних чи технологічних підходів недостатньо для вирішення цих проблем. Недостатньо також лише технократичного чи природничо-наукового мислення. Потрібен інтегрований підхід, що поєднує методи, інструменти та принципи різних наукових галузей, зокрема філософії. Діалектична методологія повинна стати основою формування глобального мислення.

Для подолання глобальних проблем потрібно використати метод наукового прогнозування та моделювання, а також спостереження за розвитком світових процесів. Суспільство має навчитися передбачати виникнення певних проблем, розробляти сценарії їх можливих наслідків і працювати над запобіганням їх появи. Потрібно навчитися запобігати виникненню проблем, а не усуненням наслідків після появи проблеми. Саме в цьому полягають стратегія, мета та гарантія подальшого розвитку нашої цивілізації. [6, с. 48].

Одне із найголовніших умов полягає в тому, що всі перелічені заходи, умови, запобігання виникненню проблем, чи розробка сценаріїв та теорії розв'язання глобальних проблем, без бажання та зусиль суспільства будуть марними. Потрібна їхня готовність до впровадження, щоб застосовувати зміни на глобальному рівні, жити та діяти згідно з ними.

Без реального застосування навіть найкращі теорії, методи, стратегії залишаються лише в задумах чи в розробленому плані дій, будучи втіленими лише на папері. Їхня справжня сила і життєздатність проявляються тільки в конкретних практичних діях. Окрім того, вирішити ці проблеми інакше неможливо. Тому суспільство повинно ставити лише ті питання, які воно здатне вирішити, адже лише у реальних діях можливості можна перетворити на реальність.

1.2 Причини виникнення та класифікація глобальних проблем сучасності

Глобалізація та проблеми, що виникають через неї, пов'язані з трансформацією світового співтовариства від індустріальної до постіндустріальної етапу розвитку. Це спричиняє зміни у взаємозв'язках національних економік і глобальної системи, а також у політиці та екології, що обумовлено зростанням капіталу, робочої сили, інформації та ідей на глобальному рівні.

Процеси глобалізації виявляються у зростаючій взаємозалежності країн світової спільноти через активні міжнародний транзит товарів і послуг, капіталовкладень та швидке поширення передових технологій. Включення значної кількості держав у глобалізаційні процеси вимагає координації дій урядів цих країн і міжнародних організацій для ефективного регулювання її розвитку на глобальному рівні [7, с. 141].

Розвиток глобалізації відбувається під впливом численних чинників. Серед них варто виокремити технологічні, ефект яких проявляється у прогресі науково-технічного розвитку, що спричинив появу нових поколінь транспорту та зв'язку, революцію в сфері інформаційних та телекомунікаційних технологій і формування інформаційного простору, здатного здійснювати різноманітні операції в реальному часі. Існує певний вплив соціально-економічних факторів на глобалізацію господарства і проявляється він через посилення міжнародних об'єднань на основі транснаціональних та регіональних процесів, розширення в галузі переміщення товарів і капіталів, розвиток нових фінансових розробок у сфері технологій, гео економічну зміну, що супроводжується розпадом планової економічної системи та підвищенням рівня стандартизації світової економіки [7, с. 143].

До політичних факторів глобалізації відносяться: взаємодія макроекономічної політики урядів та центральних банків країн, які є частиною глобальної спільноти, посилення уваги національних урядів до зовнішніх відносин та геополітичні зміни, викликані розпадом світової соціалістичної

системи. Серед культурних і морально-етичних чинників, що впливають на глобалізацію економіки, можна назвати ослаблення впливу традицій та соціальних зв'язків, а також розвиток освіти та культури.

Ключовими соціально-економічними умовами глобалізації є:

- майбутня міжнародна інтеграція національних економік, посилення їх транснаціоналізації та перетворення ряду країн на економічні системи, які здатні керувати та тримати під контролем великі господарські регіони світової економіки;

- занепад планової економічної системи, встановлення ринкових відносин на глобальному рівні шляхом застосування уніфікованих ринкових механізмів для функціонування та розвитку світової економіки.;

- сприяння полегшенню системи обміну товарами, послугами, технологіями, об'єктами інтелектуальної власності, впровадження стандартизованих норм регулювання банківських та фінансових операцій та сертифікація продукції, тощо [7, с. 143].

Накопичення різних нерівноваг і дисбалансів у світі під час глобалізації повільно ослабило і зробило неефективними механізми макроекономічної стабільності. Глобальні дисбаланси і асиметрія не тільки швидко набувають характеру ризику і призводять до зростання невизначеності, а й до виникнення структурних криз у сферах соціально-економічного розвитку.

Криза сьогодення неоліберального глобалізму виникає через взаємодію численних криз у різних сферах, які складають глобальну систему підтримки життя людини, таких як природа, екологія, демографія, технології, ринкова економіка, соціальні, політичні та культурні питання.

На думку експертів, до важливих завдань в найбільш агрегованому вигляді, які визначають глобальні проблеми віносяться:

- 1) Швидке загострення екологічної кризи. Систематичне забруднення навколишнього середовища, яке дедалі більше обмежує можливості для прискореного економічного розвитку та збільшення споживання товарів, а також сприяє зміцненню здоров'я — це глобальна проблема, що з цим

пов'язана. Новим виміром проблеми стала, перш за все, поява виражених наслідків глобальної зміни клімату, які загрожують стабільності світових поставок продовольства, і іншого;

2) Недостатня кількість традиційних природних ресурсів. У міру прискореного виснаження природних, сировинних і традиційних енергетичних ресурсів ціни, як правило, ростуть, і в пошук нових джерел енергії і сировини необхідно вкладати величезні кошти. Найбільш небезпечним з цієї нестачі може стати зростаюча нестача прісної води, яка в найближчому майбутньому може стати ключовим фактором глобальної нестабільності;

3) Зростання демографічних проблем через швидке старіння населення. Це призвело до зростання навантаження на систему підтримки літніх людей і стало однією з причин фінансових труднощів у багатьох розвинених країнах, особливо в Європі. Прогнозують, що незабаром з цією проблемою можуть зіткнутися й країни, що розвиваються, зокрема Китай;

4) Проблеми з продуктами харчування посилюються через те, що в країнах, які розвиваються, попит на їжу швидко зростає разом з економічним розвитком, при одночасному забезпеченні продовольством найменш розвинених країн з низьким потенціалом розвитку;

5) Поширення ризиків для здоров'я, пов'язаних з підвищеним забрудненням навколишнього середовища, мутації збудників небезпечних вірусів і небезпечних захворювань з потенційно глобальне поширення, збільшення темпу життя, негативні наслідки неналежного дослідження новітніх інформаційних і комунікаційних технологій, і, перш за все, поширеності інтернет-залежності-синдром.;

6) Значне зростання соціальної нерівності в світі досяг неприйнятно високого рівня. Це створює важливі структурні бар'єри для забезпечення стабільного розвитку світової економіки і глобальної політичної стабільності, зумовлюючи соціальний колапс в світі і викликаючи поширення радикальної ідеології і релігійних рухів;

7) Зростання транснаціональної злочинності стало одним із найгірших наслідків глобалізації, яка досягла свого максимуму на початку 2000-х років, вона досягла таких вражаючих масштабів, як: оборот нелегальної торгівлі - до 20% світової торгівлі, наприклад відмивання грошей - понад 11 трлн на рік, незаконна торгівля людьми. торгівля наркотиками - 8000 мільярдів доларів, незаконне перевезення людей через кордон - 100 мільярдів доларів. Незаконна торгівля творами мистецтва - 330 мільярдів доларів на рік;

8) Трансформація структури ринку і криза ефективності інвестицій. Зниження ресурсоефективності інвестицій в традиційні технології викликає тенденцію до зниження стимулів для продуктивних інвестицій. З іншого боку, зростання віртуалізації фінансових і валютних ринків в результаті революції у похідних цінних паперах призвело до безпрецедентного збільшення фіктивного капіталу, що стало основною причиною фінансової нестабільності;

9) На початку двохтисячних років світова фінансово-економічна криза показала серйозну неефективність існуючих способів регулювання світової економіки для забезпечення її довгострокової стабільності, в той же час він став кризою теоретичних основ мейнстріму сучасної економіки, заснованого на принципах неолібералізму;

10) Криза глобальної геополітичної структури світу обумовлена очевидною перевагою країн золотого мільярда в системі прийняття важливих світових рішень, незважаючи на те, що абсолютна більшість населення планети проживає в третьому світі, а його найбільші країни (Китай, Індія і т.д.), поряд з низкою нових індустріальних країн, вони розвиваються більш високими темпами;

11) Глобальна культурна криза, викликана поширенням спрощених стандартів суспільства масового споживання, має негативний вплив на культурний ландшафт країни, трансформуючи систему світогляду і цінностей населення [8].

У 2023 році Всесвітній економічний форум (ВЕФ) у своєму звіті про глобальні ризики надали п'ять найважливіших ризиків за ймовірністю їх виникнення, згідно з думкою своїх експертів:

- серйозна нерівність у доходах;
- хронічні бюджетні дисбаланси;
- збільшення викидів парникових газів;
- криза у сфері водопостачання;
- неналежне вирішення проблем, пов'язаних зі старінням населення;

Водночас, з точки зору рівня негативного впливу, лідер виділяє наступні ризики:

- масштабна фінансова криза;
- водна криза, хронічний фінансовий дисбаланс;
- поширення зброї масового знищення;
- нездатність адаптуватися до зміни клімату.

На думку вчених, головну роль у сучасному світі мають екологічні, ресурсні, соціальні та глобально регульовані ризики, які зараз є пріоритетними порівняно з традиційними геополітичними загрозами [1, с.26].

Глобальний ризик пов'язаний не тільки з певними основними факторами, але і з другорядними факторами, пов'язаними з неправильною поведінкою і неправильною політикою щодо їх ліквідації.

Глобальні виклики є актуальними для майже всіх країн світу, незважаючи на їхнє географічне розташування, розмір, рівень розвитку та культурні традиції.

Глобальні цінності утворюють систему, в якій постійно змінюються важливі аспекти: з'являються нові цінності, а старі та звичні руйнуються. Існують різні умови та механізми, які сприяють процесу культурної однаковості у світі, що є важливою частиною глобальної інтеграції.

Отже, глобалізація це багатогранний, складний і суперечливий процес, який відіграє важливу роль у створенні світової економіки. Через свою суперечливість і складність глобалізація та розвиток світової економіки

спричиняють виникнення глобальних проблем. Вони є загальними для всього світового співтовариства, мають планетарний масштаб і складний зміст. Ці проблеми безпосередньо стосуються інтересів всіх людей і держав світу, їх вирішення впливає на всі сфери суспільства. Вони відображають розвиток світових економічних зв'язків і вимагають значних ресурсів, а саме: технологічних, фінансових, трудових, інтелектуальних, інформаційних. Для їх розв'язання необхідні термінові і скоординовані дії країн світу. Успішно вирішити ці проблеми можна лише створивши ефективну модель сталого розвитку людства.

Глобальні проблеми мають чітко виражений економічний аспект. Вони значно впливають на структуру та темпи розвитку суспільства, на економічні процеси, а також спонукають до пошуку ефективних форм і методів управління [7, с. 145].

Причини виникнення глобальних проблем досить різні і мають різний характер, поділяються на такі групи:

- причини демографічного і природного характеру;
- негативні наслідки діяльності людей;
- негативні наслідки прогресу в науці і техніці.

Віднести проблему до категорії глобальних можна за такими ознаками:

- вони мають глобальний характер, тобто впливають на інтереси багатьох або всіх країн світу;
- нерозв'язання цих проблем може спричинити загрозу для людства, погіршення умов життя та розвитку економіки;
- для їх вирішення потрібні термінові і рішучі дії, засновані на спільних та скоординованих зусиллях всіх країн.

Оскільки глобальні проблеми сьогодення є динамічними та складними, можна очікувати, що спільні зусилля країн не завжди швидко призведуть до їх повного вирішення. Зокрема, зростаючі потреби країн у мінеральних і сировинних ресурсах сприятимуть загостренню цієї проблеми в найближчі

десятиліття, а господарська діяльність у багатьох країнах поки що не дозволяє значно покращити екологічну ситуацію [7, с. 147].

Глобальні проблеми можна поділити на три групи (рис. 1.1).

До глобальних проблем відносяться:

- 1) демографічна проблема;
- 2) проблема подолання бідності й відсталості;
- 3) екологічна проблема;
- 4) проблема миру, роззброювання, запобігання світової ядерної війни (проблема миру й демілітаризації);
- 5) продовольча проблема;
- 6) проблема нестачі енергетики і сировини [9, с. 232].

Рисунок – 1.1 Основні глобальні проблеми сучасності та їх характеристика

Джерело: складено автором на основі джерела [9, с.232]

Особливу небезпеку для суспільства становлять політичні проблеми, такі як війни і мир, гонка озброєнь на глобальному рівні, економічне і

політичне протистояння між Сходом і Заходом, Північчю та Півднем, а також вирішення регіональних, релігійних і військових та політичних конфліктів у Європі, Африці та Азії.

Далі слідують екологічні проблеми, серед яких: виснаження природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища і зменшення життя на планеті.

За останні два десятиліття суспільство досягло значних успіхів у розв'язанні глобальних економічних проблем, таких як сировинна та енергетична. Однак у багатьох регіонах світу ці проблеми, а також продовольча, залишаються дуже гострими. Все більш важливими стають такі міжгалузеві питання, як освоєння світового океану та мирне використання космосу.

Демографічні проблеми в різних частинах світу мають велике розмаїття. У країнах третього світу спостерігається демографічний вибух, тоді як у розвинених країнах проблемою є старіння населення та його зменшення [10, с. 76].

Рішення численних соціальних проблем, таких як охорона здоров'я, освіта, наука та культура, соціальне забезпечення, вимагає значних фінансових ресурсів та підготовки висококваліфікованих спеціалістів.

Очевидно, що ні одна класифікація глобальних проблем не може бути повною та абсолютно об'єктивною, адже більшість проблем мають політичні, соціальні та економічні причини і вони пов'язані між собою. Наприклад, зменшення витрат на гонку озброєнь може допомогти вирішити соціальні, екологічні та інші проблеми. Зниження матеріало та енергозатратності продукції сприятиме не тільки економічним, а й екологічним змінам [9, с. 232].

До глобальних відносяться проблеми, які мають всеосяжний характер, впливають на інтереси всього людства і кожної людини де б вона не знаходилась на Землі, і для їх вирішення потрібні зусилля всього світу. Всі ці проблеми, а також кожна окремо, виникають через сукупність ряду причин, зумовлених розвитком продуктивних сил, географічними умовами,

природньо-кліматичними факторами, рівнем технічного прогресу та іншими різноманітними чинниками.

Уперше наявність глобальних проблем було помічено завдяки доповідях Римського клубу «Межі росту» та «За межами росту». Ці доповіді стали основою для досліджень багатьох вчених про майбутнє розвитку людства і для ухвалення рішень в ООН. Так була сформована сучасна концепція глобалізму [9, с. 232].

Щоб вирішити проблему, треба спочатку зрозуміти, в чому її суть, а потім шукати найкращі способи її розв'язання. На локальному рівні це не дуже складно. Але коли йдеться про весь світ, потрібно створити модель, яка враховувала б тільки найважливіші та ключові моменти реальності.

Члени Римського клубу обрали такий підхід, створивши модель світу, яка, на їхню думку, має кілька переваг. Зокрема, кожне припущення в ній формулюється максимально чітко і зрозуміло, а вплив різних факторів на світову систему ретельно прораховується і відслідковується.

Економісти, детально вивчивши поведінку світової системи, зробили цікаві висновки. Вони припустили, що якщо залишити темпи зростання населення, забруднення навколишнього середовища та споживання ресурсів на поточному рівні, то незабаром людство досягне межі свого розвитку, що призведе до зниження виробництва і скорочення чисельності населення. Однак є можливість змінити ці тенденції, досягнувши глобальної рівноваги. Чим швидше ми почнемо рухатися до цієї рівноваги, тим кращими будуть результати [6, с. 78].

Особливу роль у погіршенні глобальних проблем відіграє науково-технічний прогрес. Його вплив на навколишнє середовище не має аналогів у історії людства. Природа забруднюється не лише відходами виробництва, а й новими речовинами, які не розкладаються природними процесами. Проблема забруднення довкілля та утилізації відходів, особливо радіоактивних стала глобальною.

Важливо розуміти, що для людства небезпеку несуть не тільки воєнні конфлікти та сучасна військова техніка, а й мирні технології. Наприклад, на атомних електростанціях аварії можуть статися навіть при нормальній роботі, і це більш імовірно, ніж в "непрацюючій" військовій техніці. Ідея екологічної чистоти АЕС давно виявилася міфом. Основна відмінність між військовою та мирною ядерною технікою полягає в тому, що перша спричиняє миттєве знищення всього живого, тоді як друга діє повільно, завдаючи шкоди протягом тривалого часу, але обидві загрожують існуванню життя. Радіоактивне забруднення людей та навколишнього середовища відбувається повільно, але наслідки проявляться повною мірою в майбутньому [6, с. 79].

З розвитком людської цивілізації з'являються нові глобальні проблеми. Наприклад, до таких тепер відносять освоєння і використання ресурсів Світового океану та космосу. Однак ці проблеми не становлять загрози для всього людства, і їхнє невирішення не впливає на виживання людини на планеті.

1.3 Міжнародне співробітництво у вирішенні глобальних проблем та викликів економічного розвитку

Основною особливістю розвитку людства сьогодні є посилення зв'язків і залежності між країнами та народами. Це пов'язано з вимогами науково-технічної революції, розвитком міжнародної співпраці та появою глобальних проблем, що призвели до створення багатьох різних міжнародних організацій.

Великі сподівання на вирішення глобальних проблем покладаються на такі організації, як ООН, МВФ, ВТО, а також на регіональні та галузеві організації. Їхні основні цілі — це: підтримка миру та безпеки через ефективні колективні дії та мирне вирішення конфліктів; сприяння міжнародному співробітництву для вирішення економічних, соціальних, культурних і гуманітарних питань; встановлення міжнародних норм; створення єдиної схеми та послідовності дій для вирішення глобальних проблем.

У сучасних міжнародних відносинах важливе значення має Організація Об'єднаних Націй, яка стала першим глобальним механізмом для взаємодії різних країн з метою забезпечення миру і безпеки, а також для сприяння економічному та соціальному розвитку всіх народів. Протягом більш ніж 60 років існування ООН стала невід'ємною частиною міжнародної системи. Організація об'єднує держави з різними економічними моделями та географічними регіонами, які залучають її для вирішення важливих світових проблем. Можна сказати, що жодна значуща подія у світі не проходить повз увагу ООН.

Особливістю сучасного міжнародного процесу є зростаюча роль ООН та інших міжнародних організацій, які допомагають знаходити баланс інтересів між країнами і створювати узгоджені рішення в ключових питаннях світової діяльності. У цих організаціях, що складають систему взаємодії між державами, обмінюються досвідом і спільно розробляються новітні стандарти в різних сферах [6, с. 162].

Система ООН, включаючи саму організацію та її пов'язані структури, об'єднує зусилля для сприяння економічному та соціальному розвитку найменш розвинутих країн. Це досягається через різні програми, які охоплюють такі напрямки, як технічна співпраця, організація міжнародних конференцій, планування загального розвитку та реалізація конкретних проектів у таких сферах, як торгівля, промисловість і сільське господарство.

Характерною рисою нинішнього міжнародного процесу є посилення ролі ООН, цілі і завдання якої щодо вирішення глобальних проблем наведено в табл. 1.1.

Щоб допомогти урядам створити більш ефективну основу для розвитку, ООН підтримує підготовку національних планів, спрямованих на досягнення збалансованого економічного та соціального прогресу, а також на ефективне використання людських, матеріальних і фінансових ресурсів. Організація допомагає країнам, що розвиваються, мобілізувати необхідні кошти для

фінансування програм розвитку, як через збільшення власних доходів від експорту, так і шляхом залучення зовнішніх інвестицій [6, с. 163].

Таблиця 1.1 – Основні завдання щодо вирішення глобальних проблем, які визначено ООН

Глобальні проблеми	
1. Подолання голоду та вбогості. 2. Забезпечення загальної початкової освіти для всіх. 3. Сприяння рівності чоловіків і жінок. 4. Покращення охорони материнства.	5. Боротьба з ВІЛ/СНІДом й іншими захворюваннями. 6. Досягнення екологічної стабільності. 7. Створення глобального партнерства для розвитку країн.
Завдання, які необхідно вирішити для досягнення цілей	
1. Зменшити у два рази частку населення, що має дохід менше 1 долару на день. 2. Зменшити вдвічі частку населення, що потерпає від голоду. 3. Забезпечити всім дітям можливість здобувати початку шкільну освіту. 4. Викорінити нерівність між статями у сфері початкової й середньої освіти. 5. Зменшити на дві третини смертність серед дітей у віці до п'яти років. 6. Знизити на чверть материнську смертність. 7. Зупинити поширення ВІЛ/СНІДу й почати тенденцію до скорочення захворюваності. 8. Зупинити поширення малярії й інших основних хвороб і покласти початок скороченню захворюваності. 9. Включити принципи сталого розвитку до стратегій та програм країн світу й зупинити втрату природних ресурсів. 10. Надати всім потребуючим людям доступ до питної води.	11. Забезпечити до 2030 р. покращення життя щонайменше для 100 млн мешканців світу. 12. Продовжити створення відкритої, регульованої торговельної і фінансової системи. 13. Задовольняти потреби найменш розвинених країн: звільнення їхніх експортних товарів від тарифів і квот; полегшення боргу бідних країн із великою заборгованістю й списання офіційних двосторонніх боргів; надання більшої допомоги країнам, що мають ціль зменшити відсоток бідності та вбогості. 14. Задовольняти потреби країн, які не мають виходу до моря, та малих острівних держав. 15. Комплексно вирішувати проблеми заборгованості країн, що розвиваються, за допомогою національних і міжнародних заходів. 16. Розробляти й втілювати стратегії, що дають змогу молодим людям знайти гідну роботу у співробітництві з країнами, що розвиваються.

Джерело: складено автором на основі джерела [6, с.163]

Крім завдання подолання економічного відставання країн третього світу, важливим аспектом діяльності міжнародних організацій є розв'язання проблеми забезпечення продовольством. За глобальну проблему, пов'язану з

продовольством, відповідає Продовольча і сільськогосподарська організація ООН - ФАО (Food and Agriculture Organization).

Головні завдання організації:

- збір інформації та статистики про харчування в різних країнах;
- втілення програм допомоги голодуючим;
- розвиток ветеринарної медицини та боротьба з епідеміями серед свійських тварин;
- сприяння поширенню знань серед фермерів, риболовів, кулінарів різних країн;
- розробка харчових стандартів та рекомендації щодо їх поширення у всьому світі.

Це завдання ФАО реалізується разом з ООН, ВОЗ та міжурядовими організаціями. Для цього ФАО і ВОЗ створили спільну комісію «Кодекс аліментаріус», яка розробляє на основі медичних і технічних досліджень стандарти використання пестицидів, інсектицидів та харчових добавок.

ФАО може тільки рекомендувати країнам за допомогою своїх стандартів і їх виконання не є обов'язковими для країн-членів. Однак країна, яка не ігнорує ці стандарти, може зазнати критики за нехтування міжнародними нормами. Зазвичай у багатьох країнах вимоги до вмісту хімікатів і харчових добавок є більш суворими, ніж в нормах ФАО.

Організація налічує 189 країн членів, одним з них, разом з країнами Європи, є США [6, с. 162].

Згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН була створена Програма ООН з навколишнього середовища ЮНЕП - спеціалізована міжнародна організація.

Асамблея надала ЮНЕП багато повноважень, для реалізації яких було створено Раду керівників, що складається з 58 держав-членів, Міжурядовчу раду ООН для координації діяльності в сфері охорони навколишнього середовища, а також добровільний фонд у розмірі 100 млн доларів на перші п'ять років. Основною метою ЮНЕП стало керівництво програмами та

проектами, забезпечення узгодженої роботи міжнародних організацій як в межах системи ООН, так і поза нею, з метою відновлення та захисту природного середовища.

За роки своєї діяльності ЮНЕП здобула репутацію авторитетної організації, яка значно сприяла розвитку міжнародної співпраці у сфері екології. Вона змогла привернути увагу урядів до важливих екологічних проблем, таких як погіршення якості та забруднення води і повітря, обезліснення, розширення пустель, знищення озонового шару та управління морськими ресурсами. ЮНЕП відіграла провідну роль у створенні численних глобальних і регіональних стратегій та програм. Організація також стала основним координатором і фінансовим підтримувачем екологічних проектів, що реалізуються разом з такими організаціями: Продовольчою і сільськогосподарською організацією ООН (ФАО), Всесвітньою організацією охорони (ВОЗ), організацією ООН по наданню допомоги при стихійних лихах (ЮНДРО), Міжнародною організацією праці (МОП), Організацією ООН з освіти, науки та культури (ЮНЕСКО) і поряд інших.

Глобальна оцінка стану навколишнього середовища та природних ресурсів, а також інформування урядів і громадськості про ці питання є однією з важливих функцій ЮНЕП. Завдяки її зусиллям була створена Глобальна система моніторингу навколишнього середовища, що використовує дані з космосу про заселеність планети, програма «Земний патруль» для збору інформації та оцінки отриманих даних про стан довкілля, а також Глобальна інформаційна база даних про ресурси планети. Під керівництвом ЮНЕП розробляється Глобальна програма оцінки екологічних загроз для довкілля і ризиків для суспільства на всіх рівнях.

Ця організація стала ініціатором і організатором численних міжнародних конференцій та зустрічей керівників урядів, присвячених екологічним та суміжним проблемам глобального розвитку. За останні 25 років було проведено кілька десятків таких форумів ООН. Їх значення полягає в тому, що вони дають можливість урядам не лише оцінювати стан

економічної, соціальної, екологічної та демографічної ситуації у світі, але й розробляти конкретні програми дій на довгострокову перспективу [6, с. 163].

Міжнародні організації відіграють важливу роль у вирішенні енергетичних проблем. Серед них — Міжнародне агентство ООН з атомної енергії (МАГАТЕ) та інші організації, які займаються не лише поточними питаннями розвитку енергетики, але й глобальними проблемами її розвитку. Прогнози, що готуються цими організаціями, дозволяють більш повно уявити майбутнє енергетики та наслідки можливих рішень щодо розвитку енергетичної системи.

Фонд здатен працювати на глобальному рівні та має потужні аналітичні можливості. Він є великим сховищем даних і важливим центром для аналізу світової економіки. Це дає змогу контролювати, як національні економічні цілі відповідають один одному, а також робити прогнози щодо розвитку країн, оцінювати наслідки та загальні ефекти економічних заходів, які вживаються державами.

Фонд значно розширив свої функції, вийшовши за межі лише валютного регулювання. Тепер він займається широким спектром економічних питань та став важливою аналітичною й регулюючою інстанцією, про що свідчить його основна роль разом з МБРР у вирішенні проблеми зовнішньої заборгованості. Ці організації стали основними майданчиками для міжурядових обговорень цієї проблеми та прийняття рішень, заснованих на надійній фінансовій підтримці. Також вони надають допомогу в залученні іноземного фінансування для країн-боржників. Вони допомагають урядам цих країн знайти шляхи для стабілізації економіки та структурних реформ, сприяючи виходу з кризи і прискореному розвитку [6, с. 164].

Основні завдання, визначені в Статуті МБРР — це створення умов для інвестицій, стимулювання довгострокових іноземних інвестицій та управління їх міжнародними потоками, підтримка реконструкції та розвитку країн-членів, а також сприяння конверсії військової економіки в цивільну. У системі фінансових установ банк був спочатку задуманий як механізм для полегшення

переміщення приватних капіталів, допомагаючи забезпечити економічну стабільність. Однак із самого початку його діяльності роль гаранта приватних інвестицій поступово змістилася на роль основного кредитора, оскільки основні ринки приватного капіталу в той час фактично не працювали.

За останні десятиліття повноваження Банку значно зросли. Разом із МВФ він перетворився з основної фінансової установи в провідний світовий центр розробки та впровадження стратегій розвитку. Раніше важлива роль Банку як посередника у вигідному та надійному розміщенні капіталів відсунулася на другий план, а на передній план вийшла його участь у забезпеченні глобальної економічної та політичної стабільності. Це, в свою чергу, значною мірою залежить від стабільності внутрішнього розвитку країн третього світу.

Деякі аспекти роботи організації з самого початку не задовольняли потреби ані країн-кредиторів, ані країн-позичальників. Зокрема, одним із таких аспектів було те, що банк не міг прямо інвестувати в економіку країн, що розвиваються.

Основні цілі МФК полягають у:

- наданні фінансової підтримки приватним підприємствам без гарантій урядів країн-членів щодо відшкодування;
- поєднанні можливостей місцевого та іноземного капіталу з сучасними методами управління;
- стимулюванні припливу приватного капіталу у виробничі підприємства країн-членів.

На відміну від МБРР, МФК надає кредити та здійснює інвестиції в індустріальний сектор країн, що розвиваються. Вона також допомагає створювати та розвивати компанії, які фінансують промисловий розвиток. Якщо МБРР в основному дає позики таким компаніям, то МФК інвестує в них, ставши їх акціонером. Основна мета цих компаній — це залучення місцевих та іноземних інвестицій для розвитку промисловості. [6, с. 164].

Причиною створення МАР як підрозділу МБРР було зростання заборгованості країн, що розвиваються, та їх вимоги полегшити умови отримання допомоги від західних країн. Заснована в 1960 році, дана організація стала компромісом між індустріально розвинутими країнами та країнами, що розвиваються.

На відміну від МБРР, позики МАР видаються на вигідних умовах. Кредити зазвичай надаються на термін від 35 до 50 років без нарахування відсотків (сплачується лише незначна сума для покриття адміністративних витрат). Погашення основного боргу починається через 10 років після завершення пільгового періоду.

Діяльність МАР має різні оцінки серед бізнесменів та урядів західних країн. Деякі вважають Асоціацію благодійною організацією, яка розпоряджається бюджетними коштами західних держав, надаючи капітали країнам, що не можуть ефективно їх використовувати. Інші висловлюють підтримку Асоціації, наголошуючи на довгострокових вигодах, які вона приносить для міжнародної діяльності компаній та економік західних країн в цілому.

Метою МФСР є залучення додаткових коштів для підтримки країн третього світу в їхніх зусиллях збільшити виробництво продовольства та покращити рівень харчування. Фонд забезпечує фінансування для розвитку сільського господарства, особливо в сільських районах, де живе та працює основна частина населення країн, що розвиваються.

Основна мета МФСР – це надання кредитів на вигідних умовах для реалізації проектів, що сприятимуть зростанню виробництва продуктів харчування в країнах, що розвиваються, а також поліпшенню зайнятості, розподілу прибутків та інших економічних показників [6, с. 165].

Загалом, великі надії на розв'язання глобальних проблем покладаються на ООН, МВФ, СОТ, а також на регіональні та галузеві організації, які мають значний досвід у координації міжнародних зусиль, ефективному використанні ресурсів та регулюванні міжнародної економічної діяльності.

Висновки до розділу 1

Глобальні проблеми сучасності мають планетарний масштаб і комплексний характер, що зумовлено взаємозалежністю економічних, соціальних, політичних і екологічних процесів. Аналіз показав, що глобалізація, яка є рушійною силою сучасного світу, значно ускладнює ці проблеми, посилюючи існуючі дисбаланси. Серед основних причин виникнення глобальних викликів можна виділити природно-демографічні фактори, негативні наслідки господарської діяльності, а також побічні ефекти науково-технічного прогресу.

Класифікація глобальних проблем дозволила виділити ключові виклики: демографічну проблему, екологічну кризу, бідність і соціальну нерівність, нестачу енергетичних та продовольчих ресурсів, а також загрозу військових конфліктів. Важливо зазначити, що вирішення цих проблем вимагає координації зусиль усіх країн, адже вони мають транснаціональний характер і зачіпають інтереси всього людства. Вирішення глобальних проблем потребує розробки нових підходів і методів міжнародного співробітництва, зокрема шляхом залучення міжнародних організацій, таких як ООН. Особливу роль у вирішенні цих викликів відіграють міжнародні організації, зокрема ООН, які створюють єдині механізми для подолання глобальних викликів і підтримують сталий розвиток.

Таким чином, глобальні проблеми сучасності є не тільки викликом, але і можливістю для країн світу консолідувати свої зусилля, знайти нові шляхи співпраці та забезпечити гармонійний розвиток людства у межах природних можливостей нашої планети.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ТА ВИКЛИКІВ НА НАЦІОНАЛЬНІ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

2.1 Аналіз впливу демографічних проблем на глобальний економічний розвиток

Проблеми демографічних процесів стали важливим напрямком діяльності численних міжнародних організацій, зокрема ООН, яка визначила їх як одну з глобальних проблем сучасного світу.

Питання тривалості життя цікавило людей ще в давнину. Розвиток цивілізації та економічні зміни допомогли збільшити тривалість життя. Соціальні та економічні умови, разом з хорошим екологічним середовищем і спадковістю, впливають на те, як довго люди живуть у різних країнах [10, с. 9].

Зменшення чисельності населення є серйозним фактором, який може вплинути на обсяг робочої сили та попит на ринку праці. Це може викликати проблеми зі збереженням стійкого економічного зростання, оскільки більше населення зазвичай асоціюється з більшим обсягом виробництва та споживання. Процеси старіння населення створюють нові виклики для соціальної сфери. Збільшення кількості літніх громадян призводить до збільшення потреб у медичних послугах та соціальних програмах. Це може суттєво збільшити соціальні витрати, що має потенціал вплинути на фінансову стійкість держави. Міграційні процеси також грають важливу роль в демографічних змінах. Великий потік емігрантів може призвести до втрати робочої сили та втрати інвестицій у країну. З іншого боку, імміграція може призвести до оновлення ринку праці та збільшення попиту на товари та послуги [11].

Сьогодні середня тривалість життя в різних країнах світу сильно варіюється: найвища вона в Японії та Ісландії — майже 80 років, а найнижча

в Чаді — всього 39 років. Це залежить від різних факторів, таких як соціальні, економічні, екологічні, медичні та біологічні умови.

З розвитком науково-технічного прогресу екологічна напруга зростає, що приводить до зростання загрози індивідуального та суспільного здоров'я. Негативні фактори антропогенного впливу є пагубними не тільки для екосистем, вони також знижують резерви здоров'я на потенційному рівні, зумовлюють ріст психологічної та генетичної напруги, збільшення специфічних патологій і прояви нових форм екологічних захворювань. Власне тому однією з основних складових здоров'я необхідно враховувати стан навколишнього середовища і умови життя населення.

Створене людиною довкілля має також і негативний вплив на її власний організм, на біологічні та соціальні процеси, обумовлюючи зміни параметрів відтворення людини і її міграції, а також тривалість життя.

У європейських та північно-американських країнах, навпаки, смертність перевищує народжуваність, і чисельність корінного населення зменшується та старіє. Основна проблема, з якою зіштовхуються уряди цих країн, полягає в тому, чи потрібно адаптувати економіку та соціальні програми до зменшення чисельності населення і зростання частки людей похилого віку, чи слід компенсувати цей від'ємний природний приріст за рахунок імміграції [12, с. 381].

Багатші країни не можуть зупинити потік емігрантів з менш розвинених держав, адже сотні мільйонів людей прагнуть знайти роботу в політично стабільних країнах Західної Європи та Північної Америки. Міграційні потоки до цих регіонів з кожним роком зростають через такі причини:

- 1) з кожним роком зростає розрив у рівні життя між найрозвинутішими та найбіднішими країнами;
- 2) у розвинутих країнах правозахисники здобувають перемогу, через що уряди цих країн не можуть повністю обмежити імміграцію;
- 3) високий природний приріст населення у багатьох країнах четвертого світу;

4) масові міграції можуть бути спричинені міжетнічними та міжконфесійними конфліктами [12, с. 381].

Глобалізація є невід'ємною частиною сучасного розвитку, і як процес вона вимагає нових підходів до глобального прогресу. Виникають спільні цінності, такі як економічна стабільність, права людини та економічна безпека, які стають основою глобальних цілей світової економіки. Це відкриває країнам можливості для співпраці та використання досягнень світової цивілізації. Однак, одночасно глобальні зміни у світовій економіці ставлять перед країнами складні завдання щодо адаптації до швидкої соціально-економічної модернізації. Участь країн у глобалізації повинна відповідати їхнім економічним інтересам. Уряди повинні мати можливість приєднуватися до економічних блоків та використовувати їхні переваги для розвитку національної економіки, при цьому забезпечуючи інструменти для максимального зменшення негативних наслідків глобалізації для національних економік.

Сталий розвиток національної економіки в умовах глобалізації, а також високий рівень міграційної активності, залежать від ефективності державної політики, що регулює міграційні процеси. Соціально-економічні наслідки цієї політики визначаються механізмами управління ризиками та загрозами міграції, які істотно впливають на соціально-економічну та демографічну ситуацію в країні.

Міграція жителів Азії до Євросоюзу та Північної Америки турбує політиків. Багато роботодавців і економістів пропонують урядам більше давати робочих місць для емігрантів, в той час як профспілки виступають проти такого кроку. Тим часом, крайні праві організації все частіше вдаються до терористичних актів проти емігрантів.

Багато нелегальних емігрантів з Азії займаються торгівлею наркотиками, зброєю, людьми або є членами терористичних груп. Збільшення кількості таких мігрантів сприяє зростанню рівня злочинності. Тому еміграційна політика стає однією з головних задач державного управління.

Одним із основних напрямків європейської еміграційної політики є посилення технічної та кадрової безпеки на кордонах Євросоюзу, щоб запобігти потоку нелегальних мігрантів та імпорту злочинних елементів.

Демографічна криза також яскраво проявляється в Україні, де рівень смертності перевищує рівень народжуваності.

Зменшення кількості дітей та молоді веде до зменшення потреби в виховних, освітніх, розважальних та інших установах, які орієнтовані на цю категорію. Внаслідок цього знижується потреба в відповідних кадрах, серед яких переважають жінки з вищою освітою, такі як вчителі, лікарі та інші фахівці [12, с. 382].

Демографічна депресія призводить до збільшення середнього віку працівників, що знижує ефективність кадрів та вимагає підвищення кваліфікації. Зростання частки людей старшого працюючого та пенсійного віку в популяції стає значним тягарем для економіки країни.

Населення України скорочується не лише через зниження народжуваності та зростання смертності, але й через значне збільшення еміграції, яка почала активно розвиватися з початку 90-х років та досягла загрозливих масштабів у період повномасштабного вторгнення РФ на територію України. Окрім постійної еміграції, значного розмаху набула нелегальна трудова еміграція до Німеччини, Польщі, Італії та Іспанії [12, с. 382].

Як було вже сказано вище, демографічні процеси в сучасному світі є однією з найважливіших глобальних проблем. Це пов'язано з тим, що в багатьох регіонах світу населення зростає такими темпами, які неможливо забезпечити наявними ресурсами, такими як сировина, енергетика, а також очікуваним прогресом у житловому будівництві, охороні здоров'я та продовольчій безпеці (таблиця 2.1).

За прогнозами ООН, до середини XXI століття чисельність населення Землі досягне 9,4 мільярдів осіб (зараз 6 мільярдів). Загальний рівень фертильності в країнах, що розвиваються, який у середині 90-х років становив

3,1 на одну жінку, до 2050 року знизиться до 2,1. Однак навіть за найбільш оптимістичними прогнозами, протягом наступних 15 років на Землі з'явиться ще 1 млрд людей, більшість з яких буде жити в країнах, що розвиваються. Основний приріст населення припаде на регіони, які найбільше страждають від голоду та недоїдання [13, с. 179].

Таблиця 2.1 - Прогноз зростання населення за групами країн до 2050 р.

Групи країн/роки	Населення, млн. осіб			Середній щорічний приріст, %	
	1995 р.	2020 р.	2050 р.	1995-2020 рр.	2020-2050 рр.
Світ у цілому	5,687	7,672	9,366	1,2	0,7
Розвинуті країни	1,171	1,219	1,162	0,2	-0,2
Країни, що розвиваються	4,516	6,453	8,205	1,4	0,8
Найменш розвинуті країни	579	1,051	1,632	2,4	1,5
Африка	719	1,317	2,046	2,4	1,5
Тропічна Африка	588	1,119	1,789	2,6	1,6
Азія	3,438	4,591	5,443	1,2	0,6
Східна Азія	1,421	1,664	1,722	0,6	0,1
Південна і Центральна Азія	1,367	1,992	2,521	1,5	0,8
Близький Схід	168	275	387	2,8	1,1
Європа	728	709	638	-0,1	-0,4
Латинська Америка	477	658	810	1,3	0,7
Північна Америка	279	514	384	0,7	-0,5

Джерело: складено автором на основі джерела [12, с.382]

Демографічні фактори, разом з економічними та політичними, стали однією з причин зростання нерівності в рівні добробуту між розвиненими країнами, що особливо яскраво виявляється в різниці між рівнями виробництва та споживання.

Практично у всіх країнах світу визнають необхідність проведення демографічної політики. Контроль держави за процесами народжуваності проводиться незалежно від демографічної ситуації в країні і темпів зростання її населення. Адже основна ціль демографічної політики зводиться до не лише змін в демографічній ситуації в цілому, але і в підтримці вже існуючих демографічних тенденцій.

Основні напрямки демографічної політики в розвинутих країнах охоплюють підтримку сімей з дітьми, створення умов для балансу між сімейними обов'язками та професійною діяльністю, зниження рівня захворюваності та смертності, подовження тривалості життя, покращення

якості населення, регулювання міграційних процесів, урбанізації та розселення, а також соціальну підтримку літніх людей, осіб з інвалідністю та непрацевдатних. Ці напрями повинні бути об'єднані з іншими важливими аспектами соціальної політики, такими як зайнятість, регулювання доходів, освіта, охорона здоров'я, професійна підготовка, будівництво, розвиток сфери послуг та соціальне забезпечення [13, с. 180].

До заходів демографічної політики в розвинених країнах можна віднести (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2 - Перелік заходів демографічної політики в розвинених країнах

Назва заходу	Характеристика
Економічні	оплачувані відпустки, надання допомоги при народженні дитини, кредити, надання пільг
Адміністративно-правові	законодавчі акти, що регулюють вік вступу в шлюб, розлучення, ставлення до абортів і контрацепції, майновий стан матері і дітей при розлученні, і умови праці працюючих жінок
Виховні	формування громадської думки, норм і стандартів поведінки, поняття релігійних норм, традицій і звичаїв, політика планування сім'ї, статева освіта молоді

Джерело: складено автором на основі джерела [13, с.180]

Для економічно розвинених країн характерна реалізація демографічної політики здебільшого через економічні заходи, зокрема грошові дотації. До таких заходів належать щомісячні допомоги сім'ям з дітьми, пільги для одиноких батьків, пропаганда підвищення престижу материнства, а також оплачувані відпустки по догляду за дитиною [13, с. 180].

Так, ще у часи бебі-буму, а саме в 60-ті роки XX ст. у світі спостерігалось значне підвищення народжуваності, яке тривало кілька десятиліть. Покращення економічної ситуації та розвитку медицини, а також зниження смертності серед дітей створили сприятливі умови для збільшення кількості шлюбів та народження дітей.

Ще зовсім недавно основною демографічною проблемою майбутнього вважалося перенаселення. Однак тенденції останніх років вказують на іншу проблему.

Темпи народжуваності знижуються з 1971 року. За даними Світового банку, у часи високої народжуваності щорічний приріст населення на Землі сягав 2,1%, нині – 1%.

Основними причинами зниження народжуваності є доступ до контрацептивів та зростання рівня освіти серед жінок, які часто обирають кар'єру. Збільшення середнього віку населення та невідповідність у зменшенні чисельності населення ставлять під сумнів майбутні перспективи світової економіки.

Фінансова система спрямована на економічне зростання та приплив робочої сили. Зменшення кількості молодих людей може призвести до зниження попиту, економічного застою та дефляції, а також ускладнити утримання пенсіонерів, кількість яких зростає, без належної автоматизації.

Проблема полягає в пропорціях: після періоду бебі-буму, коли покоління працюючих забезпечувало економічне зростання, рівень народжуваності та смертності знизився. Це сприяло наявності великої кількості працездатних осіб та мінімуму людей, які потребують підтримки, таких як пенсіонери й діти.

Цей період триває 30-40 років і його називають демографічне вікно. Економічний успіх країн у цей період залежить від того, як країни зможуть використати цю ситуацію, щоб це стало плюсом для них. Проблема в тому, що працездатне населення виходить на пенсію, а зниження рівня народжуваності ускладнює заміщення цих працівників. Тому країнам потрібно знаходити рішення для забезпечення пенсіонерів, одночасно підтримуючи стабільне економічне зростання (рис. 2.1) [14].

За даними ООН, у 2020 році вік майже кожного десятого жителя Землі перевищував 65 років. Їх частка зросте з 9,3% до 15,9% у 2050 році.

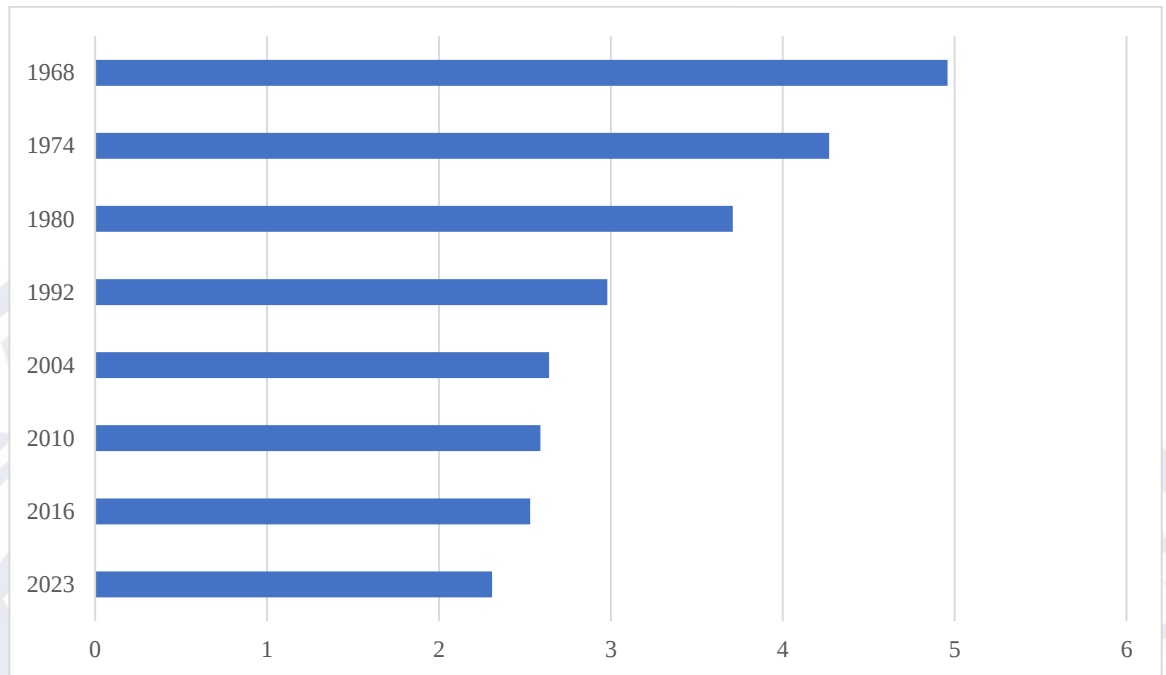

Рисунок 2.1– Середньосвітова кількість дітей на одну жінку в період 1968-2023 рр.

Джерело: складено автором на основі джерела [20]

Збільшення кількості літніх людей створить додаткове навантаження на пенсійні фонди та державні бюджети. Для збереження стабільності фінансової системи урядам доведеться впроваджувати комплексні пенсійні реформи, які зараз не поширені.

На Всесвітньому економічному форумі проблему зростання кількості літніх людей вважають бомбою уповільненої дії. Це пов'язано з розвитком медицини та демографічними змінами, внаслідок яких кількість пенсіонерів зростатиме, а в страхових фондах може не вистачити коштів для їх забезпечення.

Якщо пенсійні системи не будуть реформовані, то до 2050 року вони можуть призвести до зниження зростання світового ВВП на 2% щороку. Збільшення дефіциту у бюджеті стане причиною підвищення державного боргу на 180% у розвинених країнах і на 130% у країнах, що розвиваються (рис. 2.2) [14].

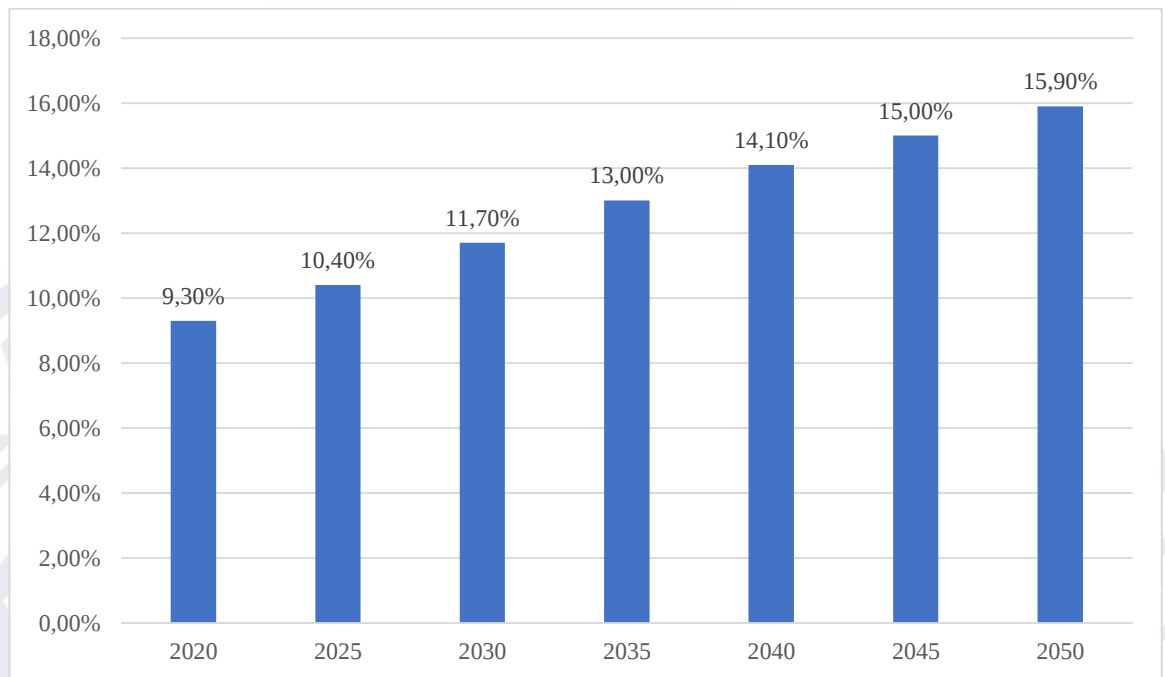

Рисунок 2.2 – Прогнозована частка людей у віці 65+ років, в період 2020-2050 рр.

Джерело: складено автором на основі джерела [14]

Ця проблема досить поширена у Японії, де 29% населення старше за 65 років (в Україні цей показник сягає 17%). Японія є найстарішою країною у світі за середнім віком через високу тривалість життя, закриту міграційну політику та зниження темпів народжуваності в країні.

Через старіння населення в Японії розміри пенсій зменшуються: середня пенсія зараз становить близько 60% від заробітної плати, але через 30 років вона може знизитися до 40%. Уряд змушений буде вносити реформи у пенсійну систему, щоб уникнути фінансової кризи і при цьому зберегти підтримку населення.

Просте підвищення пенсійного віку не є вирішенням проблеми. Необхідно змінити систему накопичень, підвищити фінансову грамотність населення та зробити державні фінанси більш прозорими [14].

Уряд Японії збільшує кількість людей, які платять пенсійні внески, та заохочує пенсіонерів працювати довше, щоб отримувати більші виплати.

Також країна відкриває свою імміграційну політику та більше уваги приділяє обслуговуванню літніх людей.

У Японії пенсіонери користуються великою повагою, їх не прийнято вважати тягарем. Велика кількість пенсіонерів продовжують працювати навіть у 80 років, і бізнеси охоче наймають їх на роботу. Старіння населення розглядається як нові можливості, і створення умов для людей похилого віку може бути дуже вигідним.

Для країн з великою кількістю пенсіонерів помилки в реформах можуть мати серйозні наслідки, адже стабільність фінансової системи все більше залежатиме від того, наскільки успішною буде пенсійна реформа.

Старіння населення призводить до нестачі робочої сили. Підприємства легкої промисловості можна перемістити до країн, де народжуваність залишається високою, але знайти кваліфікованих працівників для робітничих спеціальностей у ЄС та Північній Америці стає серйозною проблемою [14].

Яскравим прикладом є дефіцит водіїв, який ускладнив постачання товарів. Логістична галузь не була готова до відновлення світової торгівлі. У 2020 році в Європейському Союзі не вистачало 400 тисяч водіїв, а в США стикнулись зі схожою проблемою.

У світі не вистачає далекобійників, через що затримуються поставки товарів і сировини. Це призвело до зростання цін на перевезення в ЄС і США на 20% та 26% відповідно. Країни шукають водіїв з інших країн, зокрема з України, пропонуючи хороші умови праці.

Хоча основною причиною дефіциту водіїв вантажівок у Європі стало закриття кордонів для мігрантів через карантин, неспроможність галузі швидко адаптуватися пов'язана з серйознішою проблемою — старінням працівників та важкими умовами праці.

Скоро багато водіїв вийдуть на пенсію, але молодь не хоче працювати на їх місці. До прикладу, середній вік водія вантажного транспорту в ЄС становить 47 років. Професія далекобійника втратила популярність через

важкі умови праці та ризики для здоров'я, тому молодь рідко обирає цю кар'єру.

В таких умовах нестачі працівників на ринку праці західним країнам доводиться залучати мігрантів з бідніших країн.

Пандемія змінила ринок праці, вплинувши на споживчі звички та умови роботи. Ранній вихід на пенсію та високі виплати безробітним ще більше ускладнили ситуацію на ринку праці [14].

В умовах дефіциту працівників, компанії можуть або покращити роботу за допомогою нових технологій, або запропонувати кращі умови праці, або залучити мігрантів.

Глобалізація і міграція взаємопов'язані. Глобалізація створює нові можливості для міграції та породжує нові види і форми переміщення людей. У той же час, міграція є одним із проявів глобалізації і може бути як її рушійною силою, так і обмеженням. Щоб краще зрозуміти вплив глобалізації, а також соціальні та економічні зміни в різних частинах світу, необхідно досліджувати міграційні тенденції. Наприклад, за останні 50 років кількість міжнародних мігрантів значно зросла: з 84 мільйонів у 1970 році до 153 мільйонів у 1990 році, а до 2020 року вже близько 281 мільйона людей жили за межами своєї батьківщини, що на 128 мільйонів більше, ніж 30 років тому [15].

Глобалізація може сприяти економічному зростанню, але не всі країни отримують рівну вигоду. Багатші країни мають більше переваг, ніж країни, що розвиваються, що призводить до нерівномірного економічного розвитку. Глобалізація також збільшила кількість нестабільних робочих місць, через що багато людей шукають роботу в інших країнах. Політика глобалізації може бути загрозою для місцевих і національних компаній. Великі транснаціональні компанії, маючи велику кількість ресурсів і інфраструктури, створюють глобальні ланцюги постачання. Глобалізація також підвищує ризик глобальної рецесії, оскільки країни стають взаємозалежними.

Оскільки економіка великої кількості країн залежить одна від одної, проблеми в економіці однієї країни можуть спричинити ланцюгову реакцію, що вплине на інші країни. Це може погіршити ситуацію і навіть призвести до глобальної фінансової кризи [16].

Глобальна економічна криза стала причиною зростання міжнародної міграції, що продовжується, зокрема завдяки глобалізації, яка є складовою та основним фактором сучасної міграції. Одночасно міграція стає важливою умовою для змін у розвитку певних країн і регіонів. Розвитку країн ЄС, а саме економічному, допомагають міграційні процеси і в свою чергу створюють нові робочі місця, що впливає на подальші інтеграційні процеси позитивно [17].

Важливу роль у економічному розвитку країни відіграє саме міграція, але вона не замінює, а доповнює наявні трудові ресурси. Ігнорування або відсутність контролю за міграційними процесами може мати негативні наслідки для економіки країни. Тому уряди повинні звертати увагу на умови зайнятості, створювати робочі місця, збільшувати заробітну плату згідно із кваліфікацією працівників та встановлювати фільтри для мігрантів. Саме від державного контролю над трудовою міграцією залежить економічна стабільність [19].

Міграційні процеси та економічний розвиток країни, а також ризики й загрози, які виникають через міграцію, є взаємопов'язаними. У науковому середовищі під терміном ризик можна вважати такі, як небезпека, невизначеність, втрата, ймовірність, загроза, збитки чи негативний наслідок.

Дослідження моделей управління та розвитку, цивілізаційних процесів і проблем, які можуть мати негативні наслідки, стає все більш актуальним. Ці проблеми часто відображають протилежні погляди на політичні та економічні питання, але, водночас, значно впливають на посилення системних загроз для розвитку як людства загалом, так і окремих країн та регіонів. Прямі та непрямі ефекти цих процесів слід аналізувати з огляду їхнього впливу на політику, що регулює конкурентоспроможність національних економік. Крім того, вплив глобалізації на основні чинники конкурентоспроможності є складним, адже

він має не лише негативні, але й позитивні аспекти, які не завжди проявляються тільки через загрози та виклики. Глобалізація також створює нові можливості, які уряди можуть скористатися для швидкого економічного зростання або ж прогавити, що призведе до втрати конкурентних переваг [20].

Основні умови економічного розвитку в суспільстві залежать від соціальних факторів, а технологічні прояви показують та виявляють причини негативних проявів у діяльності підприємств. Країна має багато можливостей для підвищення своєї інвестиційної привабливості. Однак, незважаючи на ці можливості, існують також проблеми, які можуть загрожувати майбутньому економічному розвитку.

На інвестиційну привабливість країни мають вплив певні фактори, а саме: тіньова економіка, державний борг, корупція та макроекономічна нестабільність. Її можна оцінити через інвестиційний клімат, рівень розвитку інфраструктури для інвестицій, здатність залучати інвестиції [21].

Показники інвестиційної привабливості є основними характеристиками, які надають змогу оцінити економічний розвиток країни. З розвитком глобалізації міжнародна міграція змінюється через зростання її охоплення, обмін знаннями та досвідом між країнами і створення глобальної системи регулювання трудової міграції.

Міжнародна трудова міграція відіграє важливу роль у сучасному світі, особливо в умовах, коли економіки країн стають більш взаємозалежними один від одного. Це має сильний вплив на різні сфери: економічну, соціальну, культурну та політичну. Для багатьох країн міграція є важливим чинником для створення робочих місць і забезпечення конкурентоспроможності.

Глобалізація збільшує конкуренцію між країнами за інвестиції, ринки та ресурси, особливо за обмежені, що може стати причиною політичних проблем, конфліктів та нестабільності. Різні культурні, релігійні і етнічні погляди можуть стати причиною соціальних та політичних суперечностей, особливо якщо проблеми, пов'язані з нелегальним перетинком кордонів, не розглядаються та не приймаються рішення з приводу цього [22].

Глобальний індекс конкурентоспроможності талантів є досить корисним у цьому питанні. Їх щорічний звіт включає в себе дані як про країни, так і про міста, звіт за 2022 рік охоплює 133 країни та велику кількість міст з різними рівнями доходу з 79 різних країн світу та їх економік. Можна зробити висновок, що ця інформація показує ситуацію по конкурентоспроможності людських ресурсів у різних країнах і допомагає розробляти стратегії економічного розвитку, приймати рішення для покращення умов для розвитку людських ресурсів та вирішувати проблеми в окремих регіонах [23].

Сьогодні рівень інноваційності економічного прогресу в усьому світі визначає конкурентоспроможність, здатність досягати цілей сталого соціально-економічного розвитку та реагувати на потреби суспільства. Інноваційний розвиток економіки будь-якої країни проявляється у впровадженні передових технологій, виробництві високотехнологічної продукції та впровадженні ефективних організаційно-управлінських нововведень.

Процес глобалізації став причиною зростання міжнародної міграції, яка стала основним фактором політичних, економічних, соціальних і демографічних змін у країнах світу. Незважаючи на те, що економічні фактори впливають на міграційні рішення, вибір країни для переселення часто залежить від особистих причин самих мігрантів.

У сучасних умовах міграційні процеси тільки зростають та збільшуються. Але в Україні трудова міграція зменшує кількість робочої сили на внутрішньому ринку. Це стало загрозою для соціально-економічного розвитку країни та розвитку суспільства. І так, з тих пір, як Україна визначила свій напрям розвитку, зроблено висновок, що основним економічним ризиком для країни є відтік економічно активного населення. Більшість нових країн-членів ЄС спостерігають зменшення та відтік робочої сили, і деякі з них ще в процесі трудової міграції.

Європа зараз стикається з глобальними проблемами, такими як демографічна криза та міграція, особливо з Африки та Азії до ЄС. Ці процеси

стосуються і України з певних причин, таких як низькі доходи, нестача хороших робочих місць, політична та економічна нестабільність в країні, війна з росією та погана якість життя. Щороку Україна спостерігає процес виїзду сотні тисяч людей, включаючи молодь і кваліфікованих спеціалістів, що ускладнює розвиток країни. Це призводить до втрати трудових і інтелектуальних ресурсів, без яких економіка не може нормально функціонувати і відновлюватися.

Щоб мати конкурентоспроможну економіку, потрібно ефективно управляти міграційними процесами. Країни повинні розвивати місцеві ринки праці, створювати нові робочі місця, знижувати рівень безробіття, покращувати соціальні послуги, захист та стабільність свого суспільства. Також важливо зміцнювати політику безпеки, покращувати медичне страхування, охорону здоров'я та знижувати рівень смертності, і в той час підтримувати та сприяти високому рівню народжуваності.

2.2 Тенденції скорочення глобальної бідності та нерівності

Проблема бідності залишається надзвичайно важливою на сьогоднішній день у світі. Щодня чисельність населення планети зростає на чверть мільйона осіб.

І хоча спостерігається певна тенденція до скорочення темпів природного приросту, кількість людей у країнах, що розвиваються, продовжує збільшуватися швидше, ніж у розвинених економічно державах. Це призводить до низки глобальних викликів, які необхідно вирішити, аби створити умови для нормальної життєдіяльності людей та забезпечити гідну якість їхнього життя. І навіть якщо досягнення економічно розвинутих країн вражають, добробут людства та стабільність у світі загалом залежать від успіхів економічного розвитку всіх країн, включаючи ті, що перебувають на стадії розвитку.

Благополуччя та прогрес суспільства мають сильний зв'язок. Здоров'я, фізична та розумова сила нації є основою її економічного добробуту. Однак, коли людина розумно використовує матеріальні ресурси, це сприяє покращенню здоров'я, фізичної, розумової та моральної стійкості людської спільноти [24, с. 447].

На сьогоднішній день між країнами та регіонами світу існують істотні різниці в рівні життя, що призводить до наявності бідності на нашій планеті. Це змушує задуматися над тим, які складні проблеми людство повинно вирішити на шляху до загального процвітання і гармонії. Основною причиною бідності є низький рівень доходів. До економічно відсталих і бідних держав належать більшість країн Азії, Африки, Латинської Америки. З проблемою бідності також стикаються країни СНД.

У світі налічується близько сотні країн, які не досягли стадії індустріалізації, рівень освіти їхнього населення залишається низьким, а також характерним є високе вимушене безробіття. Більшість людей працюють у сільському господарстві, яке є основним джерелом продукції. У багатьох з цих країн, де проживає чверть населення планети, панують злидні та голод, а рівень смертності, зокрема серед дітей, є надзвичайно високим.

Головними бар'єрами для слаборозвинутих країн у вирішенні їхніх економічних та соціальних проблем є внутрішні фактори, зокрема соціально-культурні умови, в яких ці країни перебувають. Вплив цих умов проявляється через зміни в мисленні людей, їхній поведінці та взаємодії, а також через формування прагнення до розвитку [24, с. 449].

Основними умовами для подолання бідності є можливості збільшення виробництва сільськогосподарської продукції. Шляхи досягнення цього включають:

- покращення стану та родючості ґрунтів;
- затосування нових технологій в сфері сільського господарства та підвищення продуктивності в цій сфері;
- виведення більшої кількості порід свійської худоби;

- ефективне використання сонячної енергії [25].

Бідність неможливо подолати без вирішення енергетичної та ресурсної проблем. Вона пов'язана з недостатньою забезпеченістю сировинними ресурсами для виробничих процесів та життєдіяльності людей.

Більшість людей стикаються з різними хворобами. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, кожен п'ятий житель планети наразі хворіє, має погане здоров'я або страждає від недоїдання.

Подолати бідність можна через запровадження нових економічних підходів до слаборозвинутих країн, зменшення митних тарифів на товари з відсталих країн, а також усунення різниці цін на експортовану та імпортовану продукцію. Важливо також залучати іноземні інвестиції для розвитку національної економіки [25].

Активна участь країн, що розвиваються, у світових економічних відносинах сприятиме реформуванню їх економіки, динамічному розвитку та підвищенню добробуту населення, а також подоланню бідності.

На наш погляд, дослідження причин та проявлення бідності у світі починається з основного і одним із головних показників багатства чи бідності країни є ВВП на душу населення.

ВВП — це основний показник, який використовується для оцінки якості життя, дефіциту бюджету в країнах, емісії грошей та інших економічних факторів. Він показує тільки вартість товарів і послуг, що вироблені в певній країні. Але оскільки у країнах різна кількість людей, просто порівнювати ВВП не завжди правильно. Тому для точнішого аналізу використовують показник ВВП на душу населення, який допомагає краще оцінити економічний розвиток країни [27, с. 94].

Рейтинг країн за ВВП на душу населення є одним із способів порівняти рівень багатства та бідності національних економік і, відповідно, життєвий рівень їхніх громадян. Світовий банк оприлюднює цей рейтинг кожного року. За даними 2023 року, перша десятка країн виглядала так як предсавлено у таблиці 2.3.

Рейтинг цих країн змінюється щороку, але серед найбагатших завжди є нафтові монархії, офшорні країни та маленькі європейські держави. Вони можуть забезпечити своїх громадян всім необхідним, навіть тих, хто не працює, саме тому в цих країнах бідність не є великою проблемою, адже держава може розподіляти ресурси і підтримувати належний рівень життя.

Таблиця 2.3 - Топ-10 країн за ВВП на душу населення станом на 2023 рік, тис. дол США

№ з/п	Країна	ВВП на душу населення (тис. дол США)
1	Люксембург	134753,8
2	Сінгапур	116486,5
3	Ірландія	106455,8
4	Катар	93521,4
5	Бермудські Острови	85192,3
6	Норвегія	79201,2
7	Швейцарія	77324,1
8	Макао (адміністративний район КНР)	73802,2
9	Кайманові Острови	72481
10	США	69287,5

Джерело: складено автором на основі джерела [28]

Однак інші країни не мають такого успіху і таких результатів, є багато країн, де бідність є звичним способом життя для більшості населення. Яскравий приклад цього показаний у нижній частині рейтингу у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 - Топ-10 найбідніших країн станом на 2023 рік, тис. дол США

№ з/п	Країна	ВВП на душу населення (тис. дол США)
1	Бурунді	793,2
2	Центральноафриканська Республіка	1020,5
3	Демократична Республіка Конго	1218,8
4	Південний Судан	1234,7
5	Сомалі	1302,5
6	Нігер	1309,8
7	Мозамбік	1342,3
8	Ліберія	1552,8
9	Чад	1590,6
10	Еритрея	1625,5

Джерело: складено автором на основі джерела [28]

Найбідніші країни знаходяться в Африці. Більшість з них були колоніями європейських імперій і зараз мають проблеми з політичною нестабільністю, війнами, стихійними лихами та іншими труднощами. Основні причини бідності в цих країнах - це корупція, зловживання владою та погана інфраструктура. Ці країни також сильно постраждали від пандемії коронавірусу. Якщо в 2019 році в Африці 478 млн людей жили в крайній бідності, то в 2021 році їх стало 490 млн, що майже на 40 млн більше, ніж прогнозувалося без урахування пандемії [29].

Африканському континенту притаманні демографічні особливості, які вже не є характерні для більшості інших регіонів світу. Зокрема, висока народжуваність негативно впливає на зростання ВВП. Взагалі, швидке збільшення кількості населення призупиняє розвиток регіонів світу. Ці високі темпи народжуваності зберігаються через традиційні цінності, соціальні норми та звички, які поширені в Африці [30, с. 140].

Серед країн, що страждають від крайньої бідності, можна відзначити Нігер. Ця африканська країна без виходу до моря показує значне зростання населення: з 3,3 мільйонів у 1960 році воно досягло 24,2 мільйони у 2020 році. Водночас розвиток сільського господарства та промисловості відбувається повільніше. Населення країни є дуже молодим, і воно стикається з бідністю та безробіттям, наприклад середній вік жителя Нігерії становить 14 років. Це збільшує відсоток залучення молоді до кримінальних угруповань, наприклад 9 відсотків опитаних в одному з регіонів країни були готові стати учасниками терористичних організацій. Така ситуація сприяє порушенню ситуації, дестабілізації як у самій країні, так і в окремих регіонах [31].

Ще одним прикладом країни з високою бідністю та швидким зростанням населення є Єгипет. У деяких районах Каїру на 1 квадратний кілометр живе 150 тисяч людей (для порівняння, в Мюнхені — 4 тисячі). Через це в місті не вистачає житла, і проблема перенаселення не вирішиться найближчим часом. Навіть кладовища використовуються як місця для проживання [32, с. 81].

Іншою важливою складовою для дослідження бідності є відсоток людей, які живуть за межею бідності. Проблема використання цього показника полягає в тому, що національні межі бідності можуть значно відрізнятися в різних країнах. Світовий банк рекомендує використовувати саме національні показники та офіційні дані, що надаються самими країнами. Тому, країни з найбільшою часткою бідного населення у відсотках показано в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 - Топ-10 країн з найбільшою часткою бідних станом на 2023 рік, %

№ з/п	Країна	Частка населення за межею бідності (%)
1	Південний Судан	82,3
2	Екваторіальна Гвінея	76,8
3	Мадагаскар	70,7
4	Еритрея	69,0
5	Бурунді	64,9
6	Демократична Республіка Конго	63,9
7	Центральноафриканська Республіка	62
8	Гватемала	59,3
9	Есватіні	58,9
10	Гаїті	58,5

Джерело: складено автором на основі джерела [33]

Переважає більшість країн з високим рівнем бідності знаходиться в Африці, хоча є також дві країни Латинської Америки, що мають подібні проблеми. Для більшості цих країн характерні типові труднощі, властиві державам, що розвиваються: велика невідповідність у розподілі доходів, присутня корупція, великий рівень безробіття, проблема голоду, і наявний низький рівень розвитку медицини та освіти. Політично в основному ці країни управляються диктатурами, де мала група людей тримає владу завдяки родоплемінним зв'язкам або військовій силі.

Бідність є невід'ємною та постійною ознакою капіталістичних суспільств. Через експлуатацію людини людиною та нерівномірний розподіл багатства, жертвами цього явища стають все більше незаможних верств населення, як у багатих країнах Півночі, так і в бідних країнах Півдня. Коли в 1960-ті роки західні країни на чолі з США оголосили так звану боротьбу з

бідністю, вважалося, що економічне зростання цих держав не змінить стану справ: багаті залишатимуться багатими, а бідні — бідними. Однак майже півстолітня боротьба лише посилила цю нерівність: багаті ставали ще багатшими, а бідні — ще біднішими.

Країни з низьким рівнем доходів становлять близько 40% усіх держав і зосереджені переважно в так званій чорній Африці, Південно-Східній і Центральній Азії [7, с. 114].

У країнах з низьким рівнем доходів понад 40% дорослого населення є неграмотним, а лише 3% осіб навчаються у вищих навчальних закладах. Ситуація з житлом є катастрофічною: вісім мільйонів людей у країнах, що розвиваються, живуть в антисанітарних умовах, 250 мільйонів перебувають у нетрях, а 1,5 мільярда осіб не мають доступу до медичної допомоги. Близько 2 мільярдів людей не мають відкритого доступу до чистої питної води. Понад 500 мільйонів осіб страждають від недоїдання, а щороку від голоду помирає 30-40 мільйонів людей. Ще близько 15 мільйонів дітей гинуть до п'ятирічного віку, половина з них — через постійний голод та недоїдання. Майже всі хворі на туберкульоз живуть саме у бідних країнах.

За даними Міжнародної організації праці, в країнах, що розвиваються, налічується 250 мільйонів дітей, які змушені працювати віком від 5 до 14 років.

Існують кілька факторів, які ускладнюють подолання відсталості країнами четвертого світу:

- 1) Вони здебільшого є аграрними, і на їх частку припадає 90% сільського населення світу. Проте, парадоксально, ці країни не можуть прогнати себе через те, що зростання населення перевищує темпи виробництва продовольства;
- 2) Потрібно впроваджувати нові технології, розвивати промисловість і послуги, що вимагає інтеграції у світову торгівлю, однак це призводить до деформації їх економіки;

- 3) Використання традиційних джерел енергії, що мають низьку ефективність, обмежує зростання продуктивності праці у промисловості, транспорті, сфері послуг та сільському господарстві;
- 4) Повна залежність від світового ринку. Наприклад, хоча деякі країни мають значні запаси нафти, вони не здатні контролювати нафтові ринки або регулювати ситуацію на свою користь;
- 5) Швидке зростання боргів перед розвиненими державами;
- 6) Підвищення освітнього рівня населення дуже важливе для розвитку соціальної та культурної сфери та без використання сучасних досягнень науки і техніки [34, с. 289].

Бідність та низький рівень культури стають причиною зростання кількості населення і цей процес неможливо контролювати. Політична нестабільність, яка здебільшого спричинена низьким рівнем економічного розвитку, постійно створює ризик виникнення збройних конфліктів у цих регіонах. Нерівномірність у світовому розвитку дає складнощі для можливості мирного співіснування різних країн і регіонів у найближчі роки.

У бідних країнах немає середній клас, а система розподілу доходів характеризується великою нерівністю: доходи 20% найзаможніших верств можуть бути в 6-19 разів вищими, ніж у 30% найбідніших. У таких країнах, як Чад і Ліберія, 80% населення живе за межею бідності, а в Сомалі 43% людей існують на доходи менше одного долара США на день. Багато людей страждають від нестачі житла, їжі, доступу до чистої води та електрики. У таблиці 2.6 представлені порівняльні дані у відсотковому співвідношенні населення, яке живе за межею бідності у розвинутих країнах і найменш розвинених країнах.

Найбідніші країни знаходяться під особливою увагою міжнародної спільноти. Вони мають змогу отримувати кредити, позики та гуманітарну допомогу на вигідних умовах.

Тому нерівність має негативний вплив абсолютно на все населення. Від стресу, якому причиною могла стати різниця в доходах, залежить здоров'я

кожного, тривалість життя, здоровий глузд та відсоток тих, хто буде здатен до насильства, початку ігроманії та наркоманії.

Згідно з даними ООН, кількість мільярдерів після глобальної фінансової кризи 2008 року зросла більш ніж удвічі, на найменш забезпечених людей припадає менше 1% світового багатства, тоді як найбагатші 10% володіють 82% глобальних ресурсів, а лише 1% найбагатших контролює 45% світового багатства [35].

Таблиця 2.6 - Кількість населення, що живе за межею бідності станом на 2023 рік, %

Розвинені країни	Найменш розвинені країни
Австрія – 5,9 %	Афганістан – 53 %
Франція – 6,2 %	Ангола – 70 %
Великобританія – 14 %	Бурунді – 68 %
США – 12 %	Чад – 80 %
Бельгія – 7,8%	Еритрея – 50 %
Фінляндія – 6,7%	Ліберія – 80 %
Люксембург – 9,6%	Мозамбік – 70 %
Нідерланди – 8,5%	Нігер – 63 %
Норвегія – 7,9%	Нігерія – 70 %
Швейцарія – 9,9%	Руанда – 60 %

Джерело: складено автором на основі джерела [35]

У бідних державах економічний розвиток відіграє важливу роль у покращенні якості та стандартів життя. Покращення матеріального благополуччя позитивно позначається як на об'єктивних показниках, таких як тривалість життя, так і на суб'єктивних, наприклад, на відчутті щастя.

Останніми десятиліттями у світі спостерігається швидке зменшення середнього класу. Більше того, етап економічного зростання та стабільності залишився в минулому, і нині існують усі передумови для повернення кланового, родового капіталізму, який в межах сучасної системи буде збільшуватися.

Більшість людей, особливо відсоток молодого населення як у США, так і в багатьох інших розвинених країнах розуміють, що не зможуть стати

багатшими та успішнішими за своїх батьків. У цьому і є різниця із попередньою епохою, коли люди мали надію на покращення свого життя в майбутньому. Так, доступ до певних благ зростає, але це зумовлено змінами в технологіях, а не в соціальних структурах, однак перспективи майбутнього стають все більш похмурими. Більше того, це майбутнє для більшості населення приносить відчуття страху та невизначеності, а не сподівання на процвітання та покращення умов життя.

Ця ситуація має свій слід на світовій кризі правлячого населення, які не в змозі справитися з усе більш серйозними викликами та суперечностями, але водночас не готові відмовитися від своїх привілеїв і переваг [35].

За останні десятиліття міжнародні організації ухвалювали програми фінансової допомоги таким країнам, а також стратегічні плани реформування економік найбільш відсталих держав. Проте суттєвих змін у вирішенні економічних проблем не відбулося. Потрібні нові стратегічні підходи для структурних перетворень економіки бідних країн. Світові експерти розробляють програми розвитку, що забезпечать ефективність майбутніх економічних реформ саме для цих країн, де головною метою є боротьба з бідністю, яка спричиняє серйозні проблеми як гуманітарного, так і економічного характеру.

Також, на початку третього тисячоліття можна говорити про продовження лідерства США в політичній, соціально-економічній, науково-технічній та військовій сферах.

Протягом останніх півсотні років промисловість і банки США (та інші західні корпорації) активно інвестують у бідні регіони Азії, Африки та Латинської Америки, відомі як Третій світ. Транснаціональних інвесторів приваблюють багаті природні ресурси, високий прибуток завдяки низькооплачуваній праці, а також майже повна відсутність податків, екологічних норм та вимог щодо соціальних гарантій для працівників [36, с. 63].

Уряд США підтримує цей відтік капіталу, надаючи корпораціям податкові пільги на їхні закордонні інвестиції, а іноді навіть покриває частину витрат на перенесення бізнесу – що часто спричиняє обурення профспілок вдома, які спостерігають, як їхні робочі місця зникають.

Транснаціональні корпорації витісняють місцевий бізнес у країнах Третього світу, захоплюючи їхні ринки. Агропромислові підприємства США, значною мірою фінансовані за рахунок американських платників податків, викидають надлишкову продукцію на ринки інших країн за демпінговими цінами, що призводить до банкрутства місцевих фермерів.

Закордонна допомога США зазвичай тісно пов'язана з транснаціональними інвестиціями. Вона фінансує будівництво інфраструктури, необхідної корпораціям у Третьому світі: порти, дороги, переробні заводи.

Допомога урядам Третього світу надається за певних умов. Часто її слід витратити на американську продукцію, а країна-реципієнт зобов'язана надавати перевагу інвесторам і компаніям зі США, що призводить до зменшення споживання місцевих товарів і продуктів на користь імпортних. Це, в свою чергу, створює ще більшу залежність, голод і боргову яму [36, с. 63].

Допомога надходить і з інших джерел. У 1944 році Організація Об'єднаних Націй заснувала Світовий Банк та Міжнародний Валютний Фонд (МВФ). Кількість голосів у обох організаціях визначається фінансовими внесками країн. Як найбільший донор, США мають домінуючу кількість голосів; за ними йдуть Німеччина, Японія, Франція та Великобританія. МВФ працює не публічно, за допомогою обраної групи банкірів і фінансистів, переважно з багатих країн.

Вважається, що Світовий Банк і МВФ повинні сприяти розвитку країн. Однак насправді, на жаль, це не так. Бідна країна позичає гроші у Світового банку для розвитку певного сектору економіки. Якщо вона не зможе

виплатити високі відсотки через зниження експортних продажів чи з інших причин, вона змушена брати новий кредит, цього разу у МВФ.

Але МВФ змушує країни погодитися на програму структурного пристосування, ставлячи умови країнам-боржникам надати податкові пільги транснаціональним корпораціям, знизити зарплати та не захищати місцевий бізнес від імпорту й придбання закордонним капіталом. На країни-боржники чиниться тиск, щоб вони приватизували свою економіку, продаючи за дуже низькими цінами державні підприємства, такі як шахти та залізниці, приватним корпораціям [36, с. 64].

Їх змушують дозволяти безконтрольну вирубку лісів та виснаження природних ресурсів, не дивлячись на екологічну шкоду. Країни, що мають борги, також повинні зменшити витрати на охорону здоров'я, освіту, транспорт і продукти, а також витрачати менше на потреби своїх громадян, щоб мати більше коштів для сплати відсотків по боргу. Від них вимагають вирощувати сільськогосподарські культури на експорт, що ще більше обмежує можливість цих країн забезпечити продовольчу безпеку для свого населення.

Так відбувається в багатьох країнах Третього світу: реальні зарплати знижуються, національний борг росте до таких масштабів, що виплати по боргу поглинають майже всі доходи бідніших держав від експорту. Це призводить до подальшого збідніння, і країна-боржник ще менше здатна забезпечити потреби свого населення [36, с. 64].

Таким чином, подолання бідності визначено як глобальну мету для нинішнього тисячоліття, яка має бути досягнута не тільки окремими країнами, а й усім суспільством. Серед основних засобів покращення добробуту громадян та зменшення соціальних нерівностей важливу роль відіграє міжнародна економічна допомога, яка є особливо необхідною для тих держав, де соціально-економічна ситуація не дозволяє самостійно мобілізувати достатньо ресурсів для боротьби з бідністю.

До 2030 р. загальна кількість людей, які живуть бідно, різко зменшиться. Поряд з цим зросте кількість людей, яких прийнято відносити до середнього

класу. Такі висновки містяться в прогнозі американської розвідки на середньострокову перспективу.

2.3 Вплив продовольчих проблем на глобальний економічний розвиток

Наявність продуктів харчування для людей завжди була не лише основною передумовою їхнього існування, але й ключовим елементом соціальної рівноваги як у окремих державах, так і в глобальному контексті.

Продовольчий аспект завжди мав вирішальне значення в еволюції людства. Недостача їжі, що час від часу призводила до голоду, є однією з найстаріших проблем, з якими стикався людський рід, однак вона не мала всесвітнього масштабу [37, с. 423].

Продовольча проблема є частиною глобальних викликів. Для її вирішення не вистачає зусиль лише однієї країни, необхідна тісна співпраця всіх держав, незалежно від їх політичного устрою, тому ця проблема має всесвітній характер.

Є 4 групи факторів, що впливають на глобальну продовольчу проблему:

- природні умови для проживання людей — це земля для сільського господарства, клімат, можливість вирощувати їжу та співвідношення між кількістю людей і їжею;
- світова транспортна інфраструктура та комунікації, які забезпечують широкий доступ до зовнішнього ринку продуктів харчування;
- політична ситуація на міжнародній арені (розташування політичних сил, існування міждержавних об'єднань, використання продовольчих поставок в політичних цілях);
- глобальна економіка та міжнародна торгівля у їх взаємозв'язку (продовольство як частина торговельних потоків, роль фінансових розрахунків і клірингових операцій) [37, с. 424].

За всю історію існування держав проблема стабільного забезпечення населення продуктами харчування залишалася однією з ключових, оскільки вона безпосередньо впливає на національну безпеку.

Це парадоксально, але в сучасну епоху, коли суспільство досягло значного розвитку, на Землі більше голодуючих, ніж будь-коли раніше в історії. За інформацією ООН, понад 1 мільярд людей у світі сьогодні страждають від нестачі продовольства.

Голод перетворився на жахливу катастрофу для величезного регіону світу - країн, що розвиваються. Згідно з даними міжнародних організацій з продовольчих питань, щороку від недоїдання в Африці страждають 30% населення. Якщо ця негативна тенденція збережеться, за прогнозами експертів, в найближчі роки на Землі голодуватимуть близько 1,5 мільярда людей.

Зараз частка голодуючих у всьому світі постійно збільшується. Для покращення ситуації та запобігання поширеності даної проблеми необхідно негайно вжити низку заходів, тому що вже за прогнозами кількість голодуючих в 2025 році зросте до 708 мільйона осіб (рис. 2.3). Головними причинами погіршення даної проблеми голоду є: 1) скорочення площ земель для сільськогосподарського виробництва; 2) збільшення використання продовольчої сировини для виробництва; 3) зростання дефіциту прісної води; 4) кліматичні зміни, які збільшують ймовірність повеней, посух, пожеж, і інших катастроф; 5) бідність; 6) пандемія COVID-19; 7) війни та військові конфлікти.

Основним фактором, що ускладнює вирішення проблеми голоду, є зменшення площ орних земель, адже кількість і якість земель для сільського господарства сильно впливають на виробництво їжі.

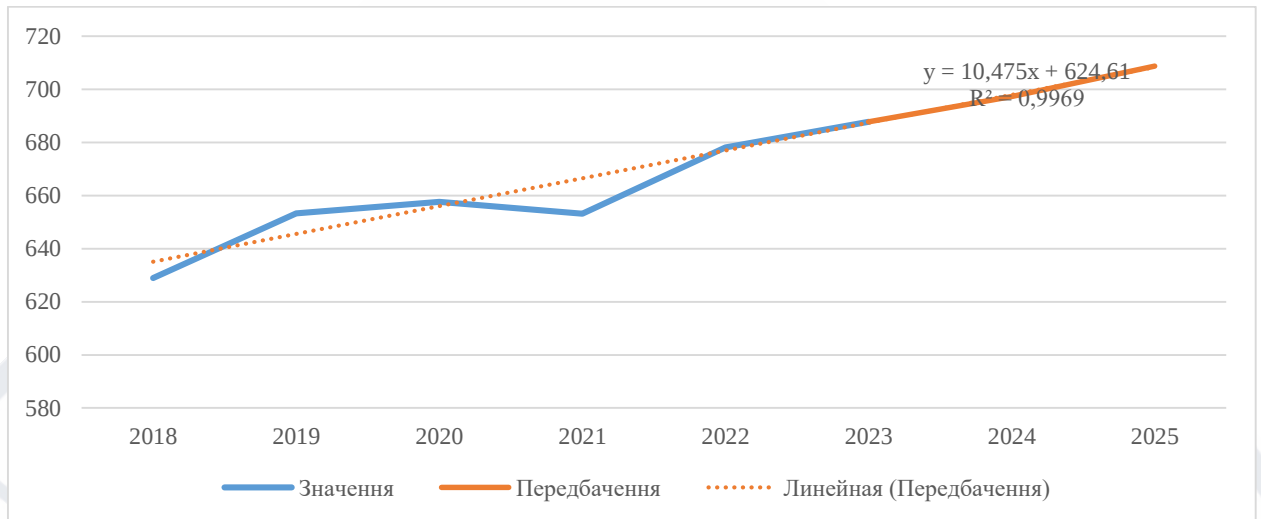

Рисунок 2.3 – Результати прогнозування кількості людей у світі, які страждали від голоду, 2018-2025 рр., млн.осіб

Джерело: складено автором на основі джерела [38]

Відповідно, можна зробити висновок, що кількість людей, які страждають від голоду зростає і буде зростати згідно прогнозу. Високе значення показника R^2 свідчить про точність у прогнозуванні. За прогнозами, у 2025 році кількість голодуючих зросте до 708,749 мільйона осіб.

Зменшення площ земель для сільського господарства відбувається через урбанізацію, будівництво нових заводів і доріг, які займають землю, яку могли б використовувати фермери.

Наступною причиною скорочення є опустелювання, процес погіршення стану землі, що виражається в зменшенні рослинного покриву, висиханні ґрунтів, зниженні їх родючості, що може спричиняти інтенсивну вітрову ерозію або виникнення пилових бурь [39]. За даними ООН, посушливі землі займають більше 40% суші і є домом для більше ніж 2 млрд людей. До 2030 року 135 млн людей можуть бути змушені переїхати через погіршення їхніх земель, адже щохвилини у світі втрачається 10 гектарів ґрунту, більше 20 гектарів стають пустелями, і відбувається збільшення викидів вуглецю [40].

Підвищення середньорічної температури всього на один градус призводить до зміщення меж кліматичних зон на приблизно 100 км на північ.

Отже, глобальне потепління збільшує території, де клімат недостатньо вологий (степи, напівпустелі, пустелі), що погіршує можливості для вирощування основних сільськогосподарських культур на цих землях.

Головними причинами опустелювання є:

- вирубка лісів;
- велика кількість худоби, що пасеться на травах, як наслідок зменшення рослин та кількості трави;
- погіршення стану ґрунтів через людську діяльність;
- дефіцит вологи;
- полив сільськогосподарських культур, водою, що містить багато солей.

Ще однією причиною зменшення земель для сільського господарства є затоплення. Через викиди парникових газів температура океану підвищується, що стає причиною танення льодовиків і підвищення рівня води, а це загрожує затопленням островів і прибережних територій, в небезпеці знаходяться і люди, які живуть на цих територіях, адже зараз 11% з 7,6 млрд людей живуть на них, що є досить ризиковано для них [41]. Підвищення рівня моря викличе сильніші шторми та засолення ґрунтів, що зменшить врожай і підвищить ціни на їжу, особливо в країнах, які не мають виходу до моря [42].

Зазвичай основні причини продовольчої проблеми мають історичне коріння та пов'язані з соціально-економічними й політичними умовами розвитку країни. Однією з найстрашніших трагедій для українців став голод 1933 року, що був безпосереднім наслідком сталінської політики колективізації сільського господарства. Кількість постраждалих від цього становить до семи мільйона осіб.

Серйозна нестача фінансових ресурсів, домінування застарілої сільськогосподарської техніки та технологій, а також відсталість виробництва ускладнюють здійснення значних змін у продовольчому забезпеченні населення слаборозвинутих країн. Тому на різних етапах аграрних реформ ці країни потребують зовнішньої продовольчої допомоги від розвинених держав.

Міжнародний досвід показує, що в багатьох випадках продовольча допомога, наприклад, в Африці, де близько 40% їжі надходить з-за кордону, часто лише підтримує соціальні потреби і навіть уповільнює розвиток місцевого господарства.

Для вирішення продовольчої проблеми необхідно підвищити ефективність сільськогосподарського виробництва, впроваджувати сучасні агротехнічні методи, вирощувати високоврожайні культури та розвивати високопродуктивне тваринництво [44, с. 41-42].

Кожна країна вирішує продовольчу проблему за допомогою власних ресурсів, гарантуючи право кожного хлібороба на землю, повну свободу вибору форм господарювання та ефективну державну підтримку сільського населення.

Голод і недоїдання найбільше поширені в країнах, що розвиваються. Тут живе найбільше голодуючих: 57% в Азії, 27% в Африці, 11% у Латинській Америці та 5% на Близькому Сході. Хоча найбільше голодуючих в Азії, найшвидше їх кількість зростає в Африці.

Більшість голодуючих знаходиться в кількох країнах, а саме: 75% голодуючих Азії проживає в семи країнах: Бангладеш, Бутані, Індії, Мальдівах, Непалі, Пакистані та Шрі-Ланці. Щодо Африки, то найбільша частина голодуючих живуть в Ефіопії, Нігерії, Заїрі, Кенії, Уганді та Мозамбіку [45, с. 76].

Так, в даних країнах складна продовольча ситуація, причиною цього є недосконалість аграрних реформ, бідність сільських мешканців, відсталість сільського господарства, нераціональне використання природних ресурсів, і часті стихійні лиха, які знищують життя та працю багатьох людей.

Зниження виробництва зерна на душу населення в окремих регіонах зумовлене не так зростанням чисельності населення, а саме падінням світових цін на зерно. Нині багато країн обирають імпорт цього продукту, що призводить до зменшення площ під посіви наприклад, в Ірані та Алжирі. Скорочення виробництва зерна в Тропічній Африці в першу чергу пов'язане зі

збройними конфліктами та посухами. В Африці спостерігається недостатня увага уряду до проблем сільського господарства, відсутність транспорту та іншої інфраструктури мають значно більший вплив на продовольче забезпечення, ніж демографічні зміни.

Аграрна політика розвинутих країн завдає значної шкоди країнам, що розвиваються. Наприклад, імпорт сільськогосподарської продукції з промислово розвинутих держав, зокрема країн ЄС, руйнує місцеві продовольчі ринки. Так, кукурудза, звільнена від мита, на вдвічі дешевша, ніж та, що вирощена в Кенії. Європейська політика в галузі рибальства також погіршує продовольче становище в країнах, що розвиваються. [45, с. 76].

Важливим є і те, що втрати врожаю, наприклад, в Африці, досягають до 40 відсотків, а процеси індустріалізації та урбанізації спричиняють швидке зростання міського населення, що спричиняє додатковий попит на продовольство. Фінансова заборгованість країн, різних видів конфлікти та погіршення екологічної ситуації погіршують продовольчу проблему в країнах, що розвиваються. Особлива увага привертається до питань впливу демографічного вибуху на продовольчу проблему в цих країнах, але темпи зростання чисельності населення та виробництва зерна свідчать, що фактичний приріст виробництва зерна більший за темпи зростання населення.

Отже, причиною голоду є не дефіцит запасів зерна, а нездатність країн, що розвиваються, купити продукти харчування на світовому ринку. У цих країнах частка витрат на продовольство в сімейному бюджеті перевищує 60 відсотків.

Зонами, де спостерігається сильна продовольча проблема є території в межах Мавританії, Сенегалу, Гамбії, Малі, Нігерії, Чаду, де промисловість розвинена слабо, а також Північно-Східна та Південна Африка (окрім ПАР). Найгірша ситуація спостерігається в 20 країнах зони так званого голоду, що розташовані в саванах і напівпустелях. На цих територіях темпи зростання населення вдвічі перевищують темпи виробництва продовольства.

Щодобовий раціон африканців складається переважно з низькокалорійної рослинної їжі, бідної на білки, жири та вітаміни.

Продовольче становище в країнах Південно-Східної Азії значно покращилося, хоча проблема продовольства ще не вирішена повністю. Найхарактернішою формою її прояву в цьому регіоні є погане харчування та постійне недоїдання серед найбільш вразливих верств населення.

Ситуація з продовольством є складною в деяких районах густонаселених країн Азії, таких як Індія, Пакистан і Бангладеш. Найбільш сприятливе становище спостерігається в країнах з високим рівнем загального економічного розвитку, таких як Малайзія, Сінгапур, Гонконг і Республіка Корея [45, с. 77].

Нестача води визнається ООН проблемою №1 у світі. До 2025 року більше трьох мільярдів жителів планети будуть страждати від нестачі прісної води [46]. До 2030 року нестача води може становити 40%. Сільське господарство має збільшити виробництво їжі на 60% до 2050 року, в основному в країнах, що розвиваються. Одночасно зростає попит на промислові товари, що додатково навантажує водні ресурси. Прогнозується, що з 2000 по 2050 рік попит на воду для промисловості зросте на 400% [47]. Понад 80 відсотків використання прісної води належить саме сільському господарству, тому постійне зростання дефіциту води стане причиною зменшення частки вирощування поливних сільськогосподарських культур, особливо в тих районах планети, де постійна нестача опадів.

Негативні кліматичні зміни через глобальне потепління погіршують проблему голоду та недоїдання, і це звичайно впливає на стан майбутнього сільського господарства. Кількість та масштаби ураження лісовими пожежами, посухами, повеннями та ураганами зростають дуже швидко, разом з територіями, які вони охоплюють, знищуючи все на своєму шляху.

Бідність є однією з основних причин голоду і недоїдання. Слабка економіка і погані умови життя призводять до зростання бідності та нестачі їжі. Економічні кризи, особливо після фінансової кризи 2008-2009 років,

погіршили ситуацію з голодом. Хоча в багатьох бідних країнах за останні 20 років зменшилась екстримальна бідність, близько 10% людей у світі все ще живуть на менше ніж один-два долара на день, переважно в Африці та Південній Азії. Нерівний розподіл доходів та відсутність належної соціальної підтримки обмежують доступ до їжі для бідних [48].

Ефективне вирішення глобальної продовольчої проблеми передбачає використання механізації, хімічних засобів, зрошення, підвищення енергоозброєності аграрного сектору, впровадження високопродуктивних сортів рослин та порід тварин. Це включає в себе застосування всіх можливих методів, які дозволяють збільшити продуктивність землеробства та тваринництва навіть за умови скорочення площ сільськогосподарських угідь.

Великі можливості для посилення сільськогосподарського виробництва пов'язані із біотехнологічною революцією, яку нині спостерігає аграрний сектор розвинутих країн, зокрема США. Цей процес полягає у впровадженні досягнень генної інженерії, біотехнологій та інформаційних технологій у фермерство, землеробство й тваринництво для збільшення якості продукції, зменшення витрат на виробництво та інших аспектів. В свою чергу, багато фахівців пропонують поширення генетично модифікованих продуктів (ГМП) з високими врожайностями як основний шлях вирішення продовольчої проблеми. Ці культури стійкі до посухи, хвороб і шкідників. Основна частина таких посівних площ знаходиться в США, а також в Канаді, Аргентині, Бразилії, Китаї та Індії.

Але існує інша точка зору щодо даної ситуації, а саме те, що деякі науковці вважають, що біотехнологічні дослідження не є критично важливими для боротьби з голодом, оскільки причина голоду полягає не так в дефіциті продуктів на планеті, а в недосконалої існуючій системі розподілу. Спостережуване останнім часом уповільнення виробництва продуктів харчування у світі, за їхніми словами, пов'язане здебільшого з навмисним обмеженням обсягів виробництва, щоб уникнути зниження цін. Одним з важливих шляхів збільшення обсягів продовольства в країнах, що

розвиваються, є зменшення втрат урожаю під час зберігання, які можуть досягати двадцяти відсотків від загального обсягу [45, с. 78].

Тобто, можливостей для збільшення виробництва сільськогосподарської продукції ще багато, до них можна віднести:

- покращення родючості ґрунтів;
- підвищення продуктивності сільськогосподарських культур;
- виведення більшої кількості порід тварин;
- ефективне використання сонячної енергії;
- збільшення продуктивності Світового океану [49].

Важлива роль у вирішенні продовольчої проблеми надається численним міжнародним організаціям, зокрема спеціалізовані організації ООН, а саме Продовольчій та сільськогосподарській організації (ФАО), яка налічує близько 190 країн-членів, а також Міжнародному фонду сільськогосподарського розвитку.

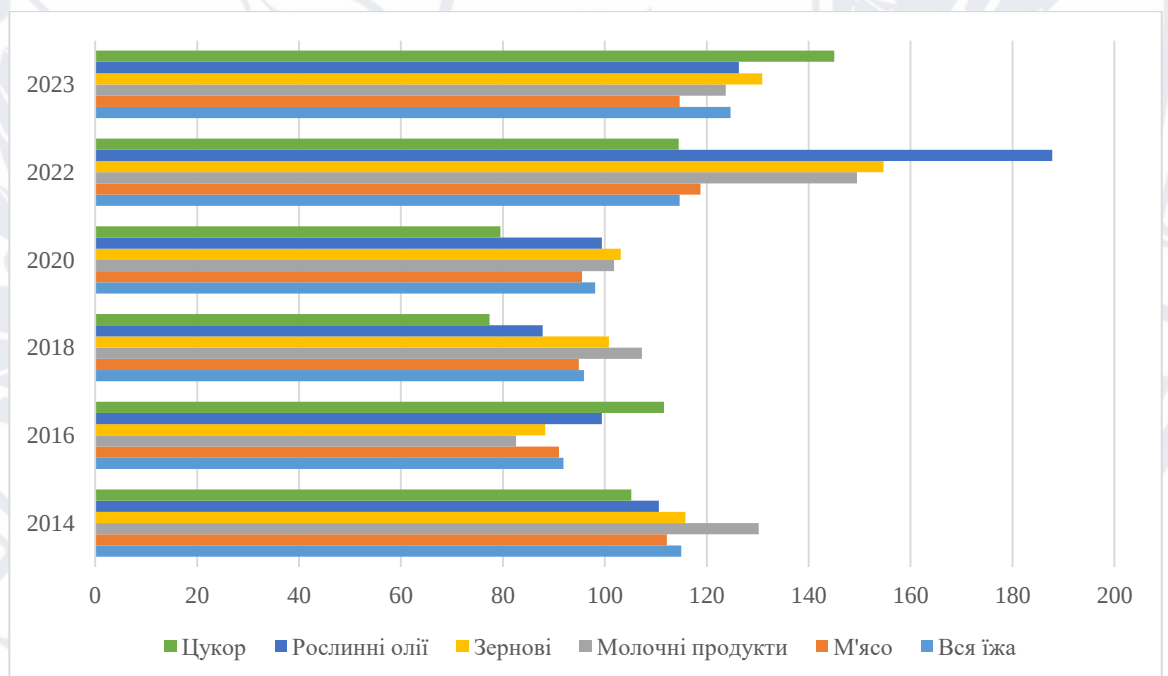

Рисунок 2.4 – Річний індекс цін ФАО на продовольчу продукцію у всьому світі, в період 2014-2023 рр.

Джерело: складено автором на основі джерела [50]

Згідно зі статутом ФАО, основними напрямками її діяльності є покращення харчування та покращення рівня життя людей, забезпечення підвищенню ефективності виробництва та розподілу продовольчих і сільськогосподарських товарів, удосконалення умов життя сільського населення та підтримка розвитку світової економіки.

Індекс продовольчих цін ФАО – це показник щомісячної зміни міжнародних цін на продовольчі товари. Індекс продовольчих цін ФАО становив 124,7 пункту у 2023 році, а це на 20 пункту більше, ніж у 2022 році. Найвищий показник індексу був у 2022 році (рисунок 2.4). Як бачимо, індекс останні роки зростає, оскільки зростає населення та економічне зростання, що спричиняє підвищення попиту. У багатьох країнах ціни на продовольчі товари залишались підвищеними через безліч причин, наприклад конфлікти, несприятливі погодні явища [51].

Взагалі, кожна країна повинна розробити відповідну стратегію, орієнтуючись на свої ресурси та можливості досягнення конкретних цілей, при цьому активно долучаючись до співпраці на регіональному та міжнародному рівнях для пошуку спільних рішень проблем продовольчої безпеки і участі у спільному вирішенні цих проблем. Це означає, що має бути прийнятий ряд конкретних заходів для реалізації семи основних зобов'язань, спрямованих на вирішення глобальної продовольчої проблеми:

- необхідно створити умови, які сприятимуть подоланню бідності та встановленню стійкого миру, забезпечення рівноправну участь жінок і чоловіків. Це буде досить ефективним, якщо планується досягти продовольчої безпеки;
- реалізовувати політику, орієнтовану на подолання бідності та нерівності, сприяння забезпеченню доступу до достатнього, здорового та повноцінного харчування для всіх постійно. Потрібно розробити спільну політику для продовольства, сільського, рибного та лісового господарства, а також для розвитку сільських територій з різним потенціалом, що є критично важливим для забезпечення надійних і достатніх постачань продовольства на

всіх рівнях, національному, регіональному та глобальному, а також активно боротися з сільськогосподарськими шкідниками, посухами та іншими викликами, враховуючи багатофункціональну природу сільського господарства.

- зробити все можливе для того, щоб продовольство, торгівля сільськогосподарськими продуктами та загальна торговельна політика забезпечували продовольчу безпеку для всіх через справедливу та орієнтовану на ринок систему світової торгівлі;

- зробити все можливе для перешкоджання стихійним лихам та надзвичайним ситуаціям, а також для забезпечення тимчасових і постійних потреб у продуктах харчування, сприяючи при цьому відновленню, розвитку та створенню умов для задоволення майбутніх потреб;

- зробити все можливе для ефективного розподілу та використання державних і приватних інвестицій для розвитку людських ресурсів, впровадженню продовольчих систем, а також для сільськогосподарського розвитку як для потенційно перспективних, так і для малоперспективних регіонів [49].

Отже, формування основ світової продовольчої безпеки є системним завданням, розв'язання якого починається на глобальному рівні і може досягати кожної окремої людини.

В умовах зростаючих продовольчих проблем та глобальних викликів аграрного сектору, аналіз взаємозв'язку між ВВП та продовольчих товарів стає ключовим інструментом для оцінки економічної стійкості України та її внеску у світову економіку. Використання кореляційно-регресійного аналізу дозволяє виявити, як зміни в обсягах продовольчої торгівлі впливають на національний ВВП (табл.2.8). Регресійний аналіз сприяє кращому розумінню впливу продовольчої кризи на глобальний економічний розвиток через призму українського аграрного сектору (табл. 2.9).

Для аналізу було використано залежну змінну Y , а саме – ВВП України, та незалежні змінні: x_1 - світові ціни на продукти харчування (індекс

продовольчих цін), x_2 – індекс сільськогосподарської продукції України (%), x_3 – обсяги експорту основних видів аграрної продукції України (млрд дол США), x_4 – прямі іноземні інвестиції у сільське, лісове та рибне господарство України (млн. дол. США), x_5 – продуктивність праці в підприємствах України, які здійснювали сільськогосподарську діяльність (тис. грн), x_6 – індекс продовольчої безпеки, x_7 – офіційний курс EUR/UAH (середній за період), та x_8 – інфляція на продукти харчування в Україні, % (табл.2.7).

Таблиця 2.7 – Вихідні дані для здійснення кореляційно-регресійного аналізу впливу факторів на рівень ВВП України

	ВВП України (млн грн)	Світові ціни на продукти харчування Індекс продовольчих цін	Індекс сільськогосподарської продукції України (%)	Обсяги експорту основних видів аграрної продукції України (млрд.дол. США)	Прямі іноземні інвестиції у сільське, лісове та рибне господарство України (млн.дол.США)	Продуктивність праці в підприємствах України, які здійснювали сільськогосподарську діяльність (тис. грн.)	Індекс продовольчої безпеки	Офіційний курс EUR/UAH середній за період	Інфляція на продукти харчування в Україні (%)
	Y	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8
2013	1454931	117	113,6	17	717,8	1125,8	48,2	10,61	-1,6
2014	1566728	115	102,2	16,7	776,9	1226,4	50	15,77	12,5
2015	1979458	101,3	95,2	14,6	589,3	1204,3	46,2	24,33	49,9
2016	2383182	91,9	106,3	15,3	389,5	1475,2	44,3	28,26	6,1
2017	2982920	92,6	97,8	17,8	257,6	1457,1	47,3	29,97	18,8
2018	3558706	95,9	108,2	18,6	-8,5	1672,0	45,6	32,10	13,7
2019	3974564	97,9	101,4	22,1	38	1787,5	47,3	28,95	10,2
2020	4194102	98,1	89,9	22,2	224,6	1650,7	49,5	30,79	4,2
2021	5459574	110,2	116,4	27,7	1127,8	1967,2	59,1	32,31	5,9
2022	5191028	114,7	74,7	23,4	378,3	1682,7	57,9	33,98	27,7
2023	6537825	124,7	111,1	10,1	130,6	2112,0	56,1	39,56	16,5

Джерело: складено автором на основі даних [71;50;43].

Для аналізу зв'язку ВВП з економічними показниками було використано Microsoft Excel. На основі чого запропонована кореляційна матриця впливу ВВП на Світові ціни на продукти харчування, індекс продовольчої безпеки, індекс сільськогосподарської продукції України, обсяги експорту основних видів аграрної продукції України, прямі іноземні інвестиції у сільське, лісове та рибне господарство України, продуктивність праці в підприємствах

України, які здійснювали сільськогосподарську діяльність, офіційним курсом EUR/UAH, інфляцію на продукти харчування в Україні у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8 – Кореляційний аналіз впливу на ВВП України чинників протягом 2013-2023 рр.

	y	x1	x2	x3	x4	x5	x6	x7	x8
Y	1								
X1	0,3174	1							
X2	-0,0727	0,1368	1						
X3	0,2617	-0,1691	-0,2134	1					
X4	-0,2279	0,3663	0,2756	0,2963	1				
X5	0,9527	0,1684	0,1182	0,2496	-0,2879	1			
X6	0,7474	0,6987	-0,0909	0,3851	0,3757	0,5980	1		
X7	0,8627	-0,1067	-0,1932	0,1163	-0,4739	0,8640	0,4076	1	
X8	-0,0333	-0,0363	-0,4885	-0,2534	-0,0644	-0,1692	-0,0156	0,1776	1

Джерело: розраховано автором на основі таблиці 2.7 за допомогою MS Excel

Отже, для подальшого аналізу були обрані чинники x5, x6 та x7, адже вони мають найвищий рівень кореляції з ВВП, інші чинники демонструють слабший зв'язок із ВВП, коефіцієнти кореляції варіюються від -0,07 до 0,37, тому вони менше підходять для подальшого аналізу.

Обрані чинники мають найвищі коефіцієнти кореляції з ВВП (вище 0,7), це свідчить про те, що вони значно впливають на динаміку ВВП, і аналіз цих чинників може надати важливу інформацію для економічних прогнозів.

Ключовим чинником є показник x5 - продуктивність праці в підприємствах України, які здійснювали сільськогосподарську діяльність, з коефіцієнтом кореляції 0,95 із майже прямою повною залежністю від ВВП. Сильний позитивний зв'язок має і індекс продовольчої безпеки, x6 з коефіцієнтом кореляції 0,75. Також має сильний позитивний зв'язок із ВВП – офіційний курс EUR/UAH, x7 із коефіцієнтом кореляції 0,86. Саме тому для подальшого аналізу були обрані саме ці три чинники.

На першому етапі дослідження були обрані такі дані фактори описані вище, на другому етапі дослідження було виключено не доцільні фактори і залишені найбільш значущі, а саме – аналіз між ВВП України та

продуктивністю праці в підприємствах України, які здійснювали сільськогосподарську діяльність (змінна x_5), індексом продовольчої безпеки (змінна x_6) та офіційним курсом EUR/UAH (змінна x_7) і на основі тільки цих даних був проведений регресійний аналіз між ВВП та даними показниками. І на основі цього було розраховано оцінку достовірності моделі згідно нових змінних, результати подані в табл. 2.9 і табл. 2.10.

Таблиця 2.9 – Оцінка достовірності економетричної моделі ВВП України від факторів

Регресійна статистика	
Коефіцієнт кореляції (Множинний R)	0,988664935
Коефіцієнт детермінації R^2	0,977458353
Нормований R^2	0,967797647
Стандартна помилка	302037,2108
Спостереження	11

Джерело: складено та розраховано автором на основі таблиці 2.7

За даними таблиці 2.9 видно, що коефіцієнт множинної кореляції (0,988665) характеризує тісний взаємозв'язок між ВВП країни і факторами.

Таблиця 2.10 – Оцінка достовірності моделі ВВП країни за критерієм Фішера

Дисперсійний аналіз	df	SS	MS	F	Значимість F
Регресія	3	2,76905E+13	9,23018E+12	101,178771	3,96853E-06
Залишок	7	6,38585E+11	91226476694		
Разом	10	2,83291E+13			

Джерело: складено та розраховано автором на основі таблиці 2.7

Оскільки $F_{\text{факт}} > F_{\text{табл}}$, $101,178771 > 3,96853E-06$, то гіпотеза про відсутність зв'язку між сукупними стандартизованими показниками не правдива, тобто дана модель є статистично значуща.

Таблиця 2.11 – Оцінка достовірності моделі ВВП країни за критерієм Стьюдента

	Коефіцієнти	Стандартна помилка	t-статистика	P-значення
Y-перетинання	-7665777,443	937736,6173	-8,1748	7,93805E-05
Змінна x5	2668,7702	710,4869	3,7562	0,0071
Змінна x6	106560,47	23972,3078	4,4451	0,0029
Змінна x7	60372,7708	23839,6129	2,5324	0,03909

Джерело: складено та розраховано автором за даними табл. 2.7

Рівняння регресії буде наступним, що надасть змогу визначити вплив кожного фактору на результат.

Рівняння: $Y = -7665777,443 + 2668,770208x_5 + 106560,47x_6 + 60372,77081x_7$

Множинний R становить 0,9887, тобто наявний дуже сильний кореляційний зв'язок між ВВП та трьома незалежними змінними. Показник R-квадрат вказує на те, що 97,75% варіації ВВП можна пояснити через зміни в продуктивності праці, індексі продовольчої безпеки та курсі EUR/UAH. Це дуже високий рівень пояснення варіації ВВП, що свідчить про те, що модель адекватно відображає взаємозв'язок цих факторів. Нормований R-квадрат = 0,9678 підтверджує стабільність моделі і свідчить про те, що модель коректно обробляє декілька змінних. Стандартна помилка є досить низькою, що означає, що модель дає точні прогнози для ВВП.

Отже, на основі обчислених характеристик (коефіцієнтів кореляції, критеріїв Фішера та Стьюдента), які використовувались для оцінки достовірності моделі, можна зробити висновок, що побудована модель демонструє значний зв'язок між ВВП України та продуктивністю праці на

підприємствах, що займаються сільськогосподарською діяльністю, індексом продовольчої безпеки та офіційним курсом EUR/UAH.

Отже, вибір саме цих трьох незалежних змінних продуктивність праці в підприємствах, що здійснюють сільськогосподарську діяльність, індекс продовольчої безпеки та офіційний курс EUR/UAH — мають суттєвий вплив на ВВП в контексті глобальних проблем економічного розвитку. Продуктивність праці є основним фактором економічного розвитку, оскільки вона визначає ефективність використання ресурсів у виробництві. В Україні, де сільське господарство займає важливе місце в економіці, підвищення продуктивності праці в аграрному секторі має великий потенціал для зростання ВВП. Продовольча безпека — це критично важливий аспект для економічного розвитку країни, оскільки вона безпосередньо пов'язана з доступністю продуктів харчування для населення, цінами на них і здатністю країни забезпечувати своїх громадян необхідними ресурсами. В Україні з її великим аграрним сектором показники продовольчої безпеки є важливим показником економічної стабільності. Курс національної валюти має стратегічне значення і є одним із важливих економічних показників, що має значний вплив на економіку, зокрема на ВВП і його зміни можуть сильно вплинути на темпи економічного зростання.

Висновки до розділу 2

Аналіз показав, що глобальні проблеми по-різному впливають на національні економіки, залежно від рівня їх розвитку, географічного положення та доступу до ресурсів. Демографічні проблеми, такі як старіння населення у розвинених країнах і демографічний вибух у країнах, що розвиваються, створюють значний тиск на соціальні системи, ресурси та економічний розвиток. Ці явища супроводжуються нерівномірним розподілом благ, що посилює соціальні протиріччя.

Продовольчі проблеми також залишаються надзвичайно актуальними, оскільки зростання попиту на продукти харчування не супроводжується адекватним збільшенням їх виробництва. Особливо гостро це проявляється у найменш розвинених країнах, що відчують продовольчий дефіцит, на фоні зростаючого тиску з боку змін клімату та деградації земель.

Екологічні кризи такі як: зміна клімату, зменшення природних ресурсів та забруднення навколишнього середовища, негативно впливають на економічне зростання у більшості країн та на можливості для цього. Ці процеси ускладнюються транснаціональними ризиками, такими як пандемії, тероризм, нелегальна міграція, які потребують колективної відповіді світової спільноти.

Таким чином, глобальні виклики, з одного боку, сприяють формуванню нових стратегій і підходів до економічного розвитку, а з іншого – потребують значних ресурсів, інновацій і міжнародної співпраці для їх подолання.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ВИРІШЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ТА ВИКЛИКИ ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ

3.1 Напрями вирішення глобальних проблем людства

Процес глобалізації змінює пріоритети розв'язання глобальних проблем, які впливають на економічний прогрес держав, та піддається суттєвому впливу глобальних дисбалансів, що посилюють кризові явища й вимагають ефективних механізмів протидії руйнівним зовнішнім впливам [52].

На початкових етапах свого розвитку суспільство не стикалося з жодною глобальною проблемою, це означає, що не було проблеми, яка хвилювала б кожну людину в будь-якому куточку планети. В результаті переселення та економічного розвитку, постійної стрімкої зміни навколишнього середовища, почали виникати глобальні проблеми. Кожна із них, і окремо і разом можуть привести до катастрофи, до зникнення всього живого.

Глобальні проблеми викликають суттєві економічні та соціальні втрати. Науково-технічний розвиток, постійне використання природних ресурсів, швидке зростання значення міст в суспільстві та інші чинники, які впливають на довкілля стали основою того, що з'явилися нові глобальні проблеми, і погіршилось становище тих проблем, які вже існували.

Основною причиною загострення глобальних проблем у XX столітті стало значне зростання населення в різних країнах і регіонах світу, особливо в країнах з низьким рівнем розвитку продуктивних сил. У 2023 році світове населення збільшилося на 75 мільйонів і на 1 січня 2024 року досягне вісім мільярдів, з яких третина припадає на Індію та Китай. США займають третє місце за чисельністю населення. Країни з найвищим рівнем народжуваності розташовані в Африці, тоді як у Європі прогнозують скорочення чисельності населення. ООН прогнозує, що пік населення буде досягнутий саме у 2080-х роках і приблизно буде становити більше 10 мільярдів [53].

В умовах повномасштабної війни в Україні, чисельність населення може скоротитися на 24-33%, адже змінюється статеві-вікова структура суспільства, смертність перевищує народжуваність, що посилює демографічні проблеми, та стає серйозною проблемою для нашої держави. На даний момент, кількість жінок, які досягають репродуктивного віку, зменшується, спостерігається зниження народжуваності, зростає міграція населення, а також є велика кількість загиблих і поранених серед військових і цивільних осіб, включаючи дітей.

Для розв'язання цієї проблеми потрібен комплекс заходів, які будуть змінювати національну економіку, застосовувати заходи для підвищення кількості працюючих та змін у державному регулюванні.

Великою проблемою сьогодення є продовольча проблема, оскільки населення планети зростає, а ресурси не вічні і мають тенденцію до вичерпання. Голод і недоїдання дуже поширені в багатьох регіонах світу. Є багато причин, чому люди голодують, але головною проблемою є матеріально-технічні обмеження, які ускладнюють отримання їжі з виробничих центрів і звичайно зростання цін на їжу.

Згідно з даними ООН, голод загрожує і спостерігається у близько двадцяти країнах, головними причинами є військові дії, економічна криза, кліматичні обставини та катастрофи, що спричиняють підвищення температури води в центральній і східній частинах Тихого океану та збільшують кліматичні ризики в найбільш уразливих регіонах. Погіршення продовольчої ситуації спостерігається в багатьох країнах, а саме у Сальвадорі, Гватемалі, Гондурасі, Нікарагуа, Малаві та Лівані, Гаїті, Буркіна-Фасо, Малі, Нігерії, Судані [54]. Наслідки пандемії COVID-19 значно вплинула на проблему голоду, країни відчувають на собі уповільнений темп економічного зростання, і велика кількість з них потерпають від продовольчої проблеми.

Україна була однією з п'яти найбільших світових експортерів зернових, але з початком війни експорт основних продовольчих товарів з країни значно знизився, що призвело до зростання світових цін і спричинило торговельні

обмеження з боку інших держав. Також спостерігається здорожчання енергоносіїв і добрив, що створює труднощі для виробників сільськогосподарської продукції та знижує врожайність зернових. За даними Глобального індексу голоду (GHI), світ більше не ставить перед собою однією із першочергових проблем забезпечення продовольчої безпеки та знижуються темпи боротьби з голодом і присутні численні кризи, що впливають на найбільш вразливі верстви населення. Серед цих криз була пандемія коронавірусу, кліматичні проблеми у світі та війна росії проти України.

За даними ФАО, кількість людей, які голодують, наближається до 750 мільйонів.

Сильний вплив пандемії коронавірусу, війни в Україні та зростання цін на продуктовий кошик може дещо послабитися у 2024 році, тоді як кліматичні умови погіршаться, а ціни на продукти харчування залишаться недоступними для багатьох людей.

Комплекс являє собою сукупність проблем у сфері людського та соціального розвитку, які мають значний вплив все загалом. Серед таких проблем — боротьба з бідністю, голодом, хворобами, безробіттям та неписьменністю, що охоплюють великі території сучасного світу. На сьогодні голодуючих людей у світі більше, ніж будь-коли в історії людства. Такі показники, як бідність, злидні, безробіття, соціально-економічна відсталість найбільш притаманні країнам, що розвиваються, де проживає майже третина населення планети, що робить цю глобальну проблему складовою завдань подолання відсталості цих країн. Великі масштаби бідності та відсталості в країнах, що розвиваються, викликають питання чи можливий прогрес і нормальний розвиток світового співтовариства, коли більшість людей на планеті живе нижче рівня прожиткового мінімуму [55, с. 41].

Основними шляхами вирішення глобальних проблем бідних країн є такі:

– здійснення комплексу заходів, орієнтованих на забезпечення сталого соціального і економічного розвитку цих країн у науково-технічній та соціально-економічній сферах;

- створення нових правил та системи, які забезпечать реальну підтримку країнам, що розвиваються, у розв'язанні їхніх проблем;
- зміни в ціноутворенні на природні ресурси у світовій економіці, щоб великі компанії не контролювали ціни та ресурси в країнах, що розвиваються;
- збільшення виробництва готової продукції в цих країнах, що допомогло б збільшити доходи від експорту;
- збільшення допомоги розвиненими країнами біднішим країнам фінансами, людьми та технологіями для збільшення природних ресурсів, їх транспортування і продажу за новими цінами, щоб підвищити доходи та контролювати свої ресурси;
- впровадження аграрних реформ у сільському господарстві цих країн та усунення старих методів ведення господарства [52, с. 41].

Сучасне політичне бачення полягає в розумінні необхідності термінового вирішення світових викликів, включаючи створення системи дієвих міжнародних процедур та інструментів, які здатні гарантувати збереження і прогрес людства в цілому.

Тому для вирішення цієї проблеми потрібно забезпечити більш справедливий розподіл продовольства серед усіх мешканців планети, припинити розкішне використання їжі в розвинутих країнах, боротися з бідністю в країнах, що розвиваються [56]. А ще необхідно збільшити конкурентоспроможність і сприяти стрімкому розвитку аграрної галузі, розширювати експорт продуктів з високою доданою вартістю, впроваджувати реформи, які забезпечать зростання реальних доходів громадян [57].

Під постійним впливом людської діяльності екологічні системи поступово втрачають здатність до самовідновлення та регулювання. Природні ресурси, які раніше вважалися відновлюваними, з часом втрачуть властивість до відновлення. Збільшується рівень викидів, що потрапляють в атмосферу через спалювання палива, а зміни клімату, спричинені парниковим ефектом, стають реальною загрозою.

Зі зростанням чисельності населення та нераціональним використанням паливно-енергетичних і сировинних ресурсів проблема їхнього використання стає все більш актуальною, хоча ці ресурси обмежені. Якщо на одну людину на планеті виробляється лише 2 кВтгод енергії, то для забезпечення загальноприйнятих стандартів якості життя необхідно 10 кВтгод енергії. Головними чинниками погіршення даної кризи є збільшення обсягів видобутку природних ресурсів та їхня обмеженість на Землі.

Труднощі у вирішенні екологічних проблем полягають у тому, що загальна потреба в чистому довкіллі часто конфліктує з промисловими та комерційними інтересами, вимогами економічного зростання, а також необхідністю подолати відсталість і бідність окремих регіонів [58].

Шляхи вирішення паливно-енергетичних і сировинних проблем — це їх раціональне використання та зміна системи ціноутворення на природні ресурси, впровадження прогресивних технологій, співпраця усіх країн для вирішення глобальних проблем, використання більшої кількості витрат на вирішення екологічної проблеми [59].

Шляхи розв'язання наступних глобальних проблем, екологічна, паливно-енергетична, сировинна, пов'язані з активним розвитком та застосуванням основних видів відновлюваної енергії, а також з реформами у використанні існуючих невідновлюваних джерел енергії: збільшення частки вугілля в енергетиці національних економік та зменшення використання газу і нафти, адже запаси цих ресурсів на планеті невеликі, а їх роль у промисловості набагато важливіша.

Проблема економії ресурсів вимагає впровадження різноманітних заходів на національному і на міжнародному рівнях. Найважливішими серед цих заходів є обмін інформацією, наукове та технічне співробітництво, розвиток обміну енергозберігаючими технологіями та новою технікою. Це позитивно позначилося б на ефективності використання енергії та сировини. Водночас на розв'язання сировинної та енергетичної проблем також вплинуло б усунення основних причин, що їх спричиняють.

Така проблема, як зростання витрат на військові потреби, що спричиняє загострення економічних і соціальних проблем у багатьох країнах та негативно впливає на розвиток цивільного виробництва і рівень життя населення, вимагає пошуку шляхів зменшення військових витрат, особливо в країнах, де проживає близько 80 відсотків населення. Одним із таких шляхів є демілітаризація економіки, що передбачає роззброєння та ліквідацію військових виробничих галузей. Це включає зміну розподілу фінансових, трудових і матеріальних ресурсів між цивільною та військовою сферами, а також перехід до виробництва товарів і послуг, які задовольняють потреби населення в процесі роззброєння.

Також однією із найважливіших проблем, які залишаються актуальними в сучасних умовах, є забезпечення миру на планеті, запобігання військовим катастрофам і конфліктам, а також загроза застосування ядерної зброї. Досить значущим досягненням 20 століття стало впровадження та використання атомної енергії, що відкриває перед людством нові можливості, але одночасно приносить і нові загрози та виклики, пов'язані з її подальшим застосуванням. Кожна держава має право використовувати ядерну енергію для мирних цілей і зобов'язана забезпечувати ядерну безпеку та захист, виконуючи свої обов'язки згідно з міжнародно-правовими нормами ядерної безпеки. Серйозні аварії, що трапилися на АЕС по всьому світу поставили під сумнів ядерну безпеку, але в свою чергу міжнародне співтовариство має можливість переглянути та покращити питання ядерної безпеки [60; 61]. Існує понад 100 стандартів ядерної безпеки, які допомагають державам-членам розвивати та використовувати ядерну енергію. Крім того, з країнами укладено угоди про гарантії та додаткові протоколи щодо контролю за ядерними матеріалами та установками [62].

Країни вкладають величезні ресурси у виготовлення озброєнь та наукові дослідження, що сприяє поширенню глобальних проблем, а війни призводять до загибелі дуже великої кількості невинних людей [63]. Україна стала першою країною, яка відмовилася від ядерної зброї, а ядерну зброю мають такі країни,

як: США, росія, Китай, Франція, Велика Британія, Індія та Пакистан. Враховуючи російсько-українську війну, можна припустити, що нинішньому століттю все більш загрожує застосування ядерної зброї. Конфлікт вказує на серйозні проблеми в глобальній та регіональній системах безпеки. Ядерна зброя поширюється по світу, ставлячи під загрозу суверенітет держав. Система світової безпеки не здатна контролювати ядерні запаси у всіх країнах та атомну енергетику, тому необхідно створити нові положення глобальної безпеки, які будуть регулювати їх світове застосування [64].

Однією з найбільш актуальних глобальних проблем є екологічна безпека, яка в умовах глобалізації, нерівномірного розподілу економічних та ресурсних можливостей країн, зростання населення та міграційних процесів створює серйозні загрози для людства в довгостроковій перспективі. Це призводить до негативних наслідків: глобальної зміни клімату, руйнування озонового шару, забруднення Світового океану, зміни чисельності населення, поширення ядерної, хімічної, біологічної, космічної та екологічної зброї, а також до збільшення споживання ресурсів і енергетичних потреб [65]. Екологічна безпека є однією із основних умов розвитку економіки та способом вирішення проблем, що буде забезпечувати належний рівень розвитку.

Сучасні процеси глобалізації екологічного середовища відзначаються конфліктом між економічними та екологічними потребами. В Україні є суперечність між розвитком економіки та охороною навколишнього середовища, адже економічне зростання часто призводить до забруднення природи [65; 66].

Глобалізація має як хороші, так і погані наслідки. Вона знижує рівень життя, погіршує клімат і ускладнює розвиток деяких секторів економіки, які не готові до конкуренції на світовому рівні. Водночас вона зміцнює позиції розвинених країн, даючи їм переваги. Великі міжнародні компанії та фінансові групи намагаються домінувати в світовій економіці, що не завжди відповідає інтересам усіх країн [67].

Глобальні економічні проблеми утворюють єдину систему, яка вимагає нових комплексних підходів до їх вирішення. Ці проблеми стосуються як розвинених, так і країн, що розвиваються. Проблема забезпечення ресурсами має вирішуватися з урахуванням сировинних та енергетичних запасів усіх країн. Глобальні виклики повинні розв'язуватися всім людством, із залученням кожної країни [68; 69].

З розвитком глобалізації роль окремих держав зменшується, а їхня ідентичність і цілісність слабшають. На глобальному рівні є країни, які домінують, а інші відчують вплив економічної глобалізації, що стає важливою умовою для розвитку. Це створює систему управління ресурсами планети та перерозподілу світових доходів, яка не є однаковою для всіх країн.

Всі глобальні проблеми взаємопов'язані і утворюють єдину систему, для вирішення якої потрібні нові підходи. Потреби теперішніх та майбутніх поколінь мають бути основним критерієм при розв'язанні цих проблем. Треба враховувати інтереси всіх країн, розвиток науки та досягнення всіх народів.

Україна повинна брати участь у вирішенні глобальних проблем людства, оскільки світ увійшов у нову стадію розвитку, а саме стадію створення нової системи міжнародних відносин, здатної дати належну реакцію на сучасні виклики.

3.2 Роль інновацій у вирішенні глобальних проблем економічного розвитку

Для того, щоб справитися з викликами глобалізації, важливо визначити напрямки розвитку в основних країнах. Майбутнє Європи залежить від її науки та нових технологій. Європейський Союз разом із США та Японією є лідерами у наукових дослідженнях та інноваціях, займаючи чверть світових досліджень.

Такі індустріальні країни, як наприклад Китай, можуть мати проблеми з конкуренцією в сфері низькокваліфікованої праці, якщо не почнуть готувати

більш кваліфікованих працівників. Для освоєння та впровадження нових технологій потрібно мати спеціальних знань, що збільшить різницю між висококваліфікованими та низькокваліфікованими працівниками.

Розвиток робототехніки та нових передових технологій, може бути негативним в контексті того, що такі технології заберуть на себе велику кількість нових робочих місць навіть на довгий період, тобто будуть мати довгострокову перспективу. Країнам, що розвиваються необхідно підвищити продуктивність праці, що буде означати зменшення кількості низькокваліфікованих працівників, підвищення рівня кваліфікації і рівня автоматизації для того щоб залишатися на рівні.

Сучасні технології такі, як електроніка, програмування, зв'язок і робототехніка, взаємодіють між собою і створюють нову еру, яка почалася ще в сімдесятих роках. У 2010 році почався новий етап, з'явилися нанотехнології та нові методи, які зменшують витрати енергії і матеріалів у виробництві.

Економіка світу не перетне межу зростання в 2-3 відсотки ВВП на рік в найближчі 20 років. Найбідніші країни Євразії будуть мати середні темпи зростання – 2 відсотки, наприклад у Китаї цей показник буде вищим, і становитиме 3,5 відсотки. Тобто бідніші країни так і залишаться біднішими. Китай і Індія змогли зробити великий економічний прорив у минулих десятиліттях, тому через 30 років ВВП на душу населення в Китаї становитиме 79 тисяч доларів, що вдвічі менше за середній дохід американця. Україна, маючи низький старт і повільні темпи зростання, значно відставатиме від азійських країн [52, с. 39].

Великі кошти в наукові дослідження і розробки вкладаються саме багатими країнами, тобто вони сприяють технічному прогресу.

За обсягом інвестицій у науку перші місця займають США і Китай, вони інвестують 480 і 371 млрд доларів на рік відповідно, тоді як в Україні цей показник складає лише 2,5 мільярда доларів.

Збільшення соціальних проблем через швидке зростання різниці у доходах між країнами та різними групами населення, зростання безробіття

серед молодії частини населення та погіршення умов життя великої частини населення планети залишаються основними темами обговорень у світовій спільноті.

Аналіз споживання їжі та води на одну людину допомагає оцінити масштаби продовольчої проблеми на майбутні роки. За прогнозами експертів, до 2030 року попит на їжу зросте більш ніж на 30 відсотків, а майже половина населення світу буде жити в регіонах з сильною нестачою води. Ці проблеми можуть становити серйозну загрозу для глобального розвитку та питання виживання усього людства.

Щоб покращити якість життя, потрібно знайти нові рішення для питань безпеки, збереження енергії та води, розподілу ресурсів, утилізації відходів та боротьби з наслідками стихійних лих. Потрібно краще контролювати та зберігати водні ресурси, за допомогою нових технологій, що в свою чергу покращить системи опріснення води, а ще можна збільшити та забезпечити доступ до енергії через сонячну, вітрову та гідроенергію.

Серед технологій, що зберігають ресурси, особливо важливою є сонячна енергія. Вона має великий потенціал для зростання і може змінити глобальну енергетичну ситуацію, якщо стане настільки дешевою, як електрика з інших джерел [52, с. 39].

Міжнародні організації відіграють важливу роль у вирішенні енергетичних проблем. Серед них — Міжнародне агентство ООН з атомної енергії (МАГАТЕ) та інші організації, які займаються не тільки питаннями енергетики, але й проблемами її глобального розвитку.

Найефективнішим методом для визначення глобальних тенденцій розвитку країн є форсайт, який використовують майже всі розвинені країни та багато країн, що розвиваються, це спроба мати довгострокову перспективу в науці, технологіях, економіці та суспільстві, щоб визначити важливі напрямки для досліджень і технології, які в майбутньому принесуть найбільші соціально-економічні вигоди.

Метод форсайту відрізняється від традиційних підходів, таких як прогнозування та стратегічне планування, оскільки він не обмежується передбаченням майбутнього. Замість цього, форсайт спрямований на активне формування майбутнього, що робить його унікальним інструментом для управління технологічним розвитком.

Основою методу сучасного форсайту є зацікавленість учасників у прогнозуванні свого майбутнього, їх готовності до співпраці, розумінні важливості зосередження на довгострокових цілях та бажанні об'єднати зусилля і ресурси для досягнення спільних результатів.

У форсайт-проектах використовують різні підходи, що будуть сприяти вирішенню завдань, а саме: метод Дельфи, розроблення сценаріїв, технологічна дорожня карта, SWOT-аналіз тощо. Наприклад, в Японії основою програм форсайту є метод Дельфи, завдяки якому формулюється передбачення на майбутні 30 років [52, с. 40].

Вирішення глобальних проблем сучасності та забезпечення майбутнього людської цивілізації потребують розробки та забезпечення впровадження спільної програми економічної та у всіх сенсах безпеки людства. Фінансування цієї програми пов'язане з процесом роззброєння, конверсією воєнної промисловості, а її реалізація залежить від зусиль усіх зацікавлених країн та народів світу.

Глобальні проблеми суспільства неможливо вирішити одночасно всіма покладаванням сил лише певних країн. Тому потрібно, щоб усі країни приклали спільні дії та зусилля для їх вирішення та регулювання, а також важливим є запровадження єдиних міжнародних правових і економічних норм даного регулювання глобальних проблем.

Для вирішення глобальних проблем у суспільства є необхідні наукові та матеріальні ресурси, для цього важливим кроком є робота міжнародної комісії з навколишнього середовища, яка створює програми для покращення екологічної ситуації. Ця комісія та інші міжнародні організації визначають

норми екологічної безпеки та розробляють програми для захисту навколишнього середовища [70, с. 72].

Способами та методами для вирішення глобальних проблем є:

- допомога економічно розвинених країн країнам, що розвиваються;
- надання іноземних приватних інвестицій;
- використання для покращення стану довкілля субсидій, пільг за виробництво екологічно чистої продукції, проведення екологічних проектів, покарання за забруднення довкілля, надання кредитів та страхування;
- спільні дії усіх країн світу для розв'язання глобальних проблем;
- збільшення витрат країн на подолання екологічної кризи в світі;
- створення фонду екологічної безпеки для викорінення найбільших екологічних загроз, за рахунок країн, які завдали найбільших збитків планеті;
- збільшення відповідальності країн за збереження та охорону природи;
- заохочення виробництва транспортних засобів і техніки, що не шкодять навколишньому середовищу та сприяють економії паливно-енергетичних ресурсів [70, с. 73].

Труднощі у вирішенні глобальних проблем сучасності не означають, що світ не розуміє наскільки небезпечно їх ігнорувати та не розуміє необхідності комплексних дій до їх розв'язання.

Отже, розроблено рекомендації щодо подолання глобальних викликів, включаючи шляхи зменшення їх негативного впливу через міжнародну співпрацю та впровадження інновацій, їх зображено на рис. 3.1.

Можна зробити висновок, що міжнародна співпраця в поєднанні з інноваціями є дуже сильним інструментом для вирішення глобальних викликів. Завдяки об'єднанню ресурсів, знань і технологій можна досягти більшого прогресу у зменшенні негативного впливу глобальних проблем. Це дозволить об'єднати зусилля для вирішення таких проблем, як голод, бідність, нерівність, демографічну проблему та багато інших і забезпечити економічний розвиток та стабільність для країн.

Міжнародна співпраця	Створення коаліцій між державами, міжнародними організаціями (наприклад ООН, СОТ) для розв'язання глобальних проблем
	Зміцнення двосторонніх і багатосторонніх угод для подолання продовольчої кризи та забезпечення доступу до ресурсів
	Розробка спільних стратегій для зменшення впливу економічних криз, розширення програм МВФ і Світового банку для фінансування інфраструктурних проєктів у країнах, що розвиваються
	Забезпечення ресурсів для країн, які постраждали від голоду, бідності та конфліктів, наприклад створення глобальних продовольчих банків і резервів для боротьби з голодом у країнах, що постраждали від природних катастроф або конфліктів
	Залучення міжнародних інвестицій у бідні країни для їх економічного розвитку
Інновації	Проведення міжнародних конференцій, обмін досвідом у впровадженні найкращих практик
	Розвиток нових технологій, наприклад використання інновацій у сільському господарстві (застосування штучного інтелекту для оптимізації виробництва та прогнозу кліматичних змін)
	Залучення інвестицій у сонячну, вітрову та інші види енергетики для зменшення залежності від викопного палива
	Створення міжнародних цифрових платформ для обміну знаннями, технологіями та досвідом
	Підвищення продуктивності праці шляхом впровадження автоматизації та роботизації
	Розробка технологій переробки відходів для скорочення забруднення

Рисунок 3.1 – Рекомендації щодо подолання глобальних викликів

Джерело: складено автором

Висновки до розділу 3

Вирішення глобальних проблем вимагає комплексного підходу, що базується на впровадженні інноваційних технологій, посиленні міжнародного співробітництва та розробці довгострокових стратегій сталого розвитку. Аналіз перспектив подолання цих викликів свідчить, що ключову роль у їх вирішенні відіграють інновації, особливо у сфері відновлюваних джерел енергії, цифрових технологій і охорони довкілля. Такі рішення не лише сприяють зниженню негативного впливу глобалізації, але й створюють нові можливості для економічного зростання.

Міжнародні організації та глобальні ініціативи, як-от Цілі сталого розвитку ООН, формують дорожню карту для подолання бідності, забезпечення доступу до освіти, охорони здоров'я, гендерної рівності та екологічної стабільності. Особливу увагу слід приділити залученню інвестицій у науково-дослідну діяльність, яка забезпечує розвиток технологій майбутнього та підвищує стійкість економік до зовнішніх потрясінь.

Отже, вирішення глобальних проблем можливе лише за умов об'єднання зусиль держав, міжнародних організацій, бізнесу та суспільства задля збереження навколишнього середовища, забезпечення добробуту та процвітання для майбутніх поколінь.

ВИСНОВКИ

Глобальні виклики сучасності мають всеосяжний характер. До основних проблем належать демографічні виклики, зростаюча нерівність, продовольча криза, екологічні загрози, нестача ресурсів і проблеми миру та безпеки. Вони є взаємопов'язаними та мають економічні, соціальні й екологічні наслідки.

Вступивши в третє тисячоліття свого розвитку, сучасне людство зіткнулося з великою кількістю старих та нових глобальних проблем і ще більше загостило свою увагу на вирішенні їх.

Основними причинами глобальних проблем є нерівномірний розподіл природних ресурсів, негативні наслідки індустріалізації, демографічний дисбаланс, а також нераціональне використання технологій. Ці проблеми поглиблюються в умовах глобалізації, яка хоча й сприяє економічній інтеграції, водночас створює загрози, такі як посилення економічної нерівності між країнами та екологічне виснаження.

Глобалізація відіграє як позитивну, так і негативну роль у розвитку світової економіки. З одного боку, вона сприяє обміну знаннями та технологіями, з іншого — поглиблює нерівність, посилює екологічні ризики та створює нові виклики для національних економік.

Глобальні проблеми по-різному впливають на розвинені країни, країни, що розвиваються, та найменш розвинені держави. Розвинені країни частіше стикаються з демографічними проблемами (старіння населення), тоді як країни, що розвиваються, страждають від продовольчого дефіциту, бідності та обмеженого доступу до ресурсів. Найменш розвинені країни особливо вразливі до змін клімату, що ускладнює їх економічний розвиток.

Ефективне подолання глобальних проблем можливе лише через координацію зусиль країн на глобальному рівні. Міжнародні організації, такі як ООН, МВФ та СОТ, відіграють важливу роль у створенні стратегій сталого розвитку та підтримці країн, що стикаються з найбільшими викликами.

Інноваційні технології, зокрема у сфері зеленої енергетики, цифрових технологій та сталого виробництва, є ключовими інструментами для подолання глобальних проблем. Впровадження таких рішень сприяє не лише економічному зростанню, а й зменшенню негативного впливу на довкілля.

Глобальні проблеми суттєво впливають на все суспільство, на розвиток економічних процесів, що вимагає пошуку ефективних форм та методів управління.

Отже, для розв'язання глобальних проблем потрібна співпраця усіх країн, адже ці проблеми в тій чи іншій мірі стосуються кожного. На жаль, окрема країна сама вирішити ці проблеми не зможе.

По-перше, важливо, щоб усі країни світу розробили конкретні заходи, спрямовані на вирішення екологічних проблем, надаючи цим проблемам пріоритет. По-друге, вирішенням енергетичної і сировинної проблем є їх раціональне використання та економія ресурсів.

По-третє, для вирішення проблем бідності, голоду, хвороб, безробіття та неграмотності, які охоплюють багато країн світу, потрібно впроваджувати комплексні заходи для забезпечення рівномірного розвитку цих країн у всіх сферах. Важливим є збільшення виробництва готової продукції в цих країнах. Також економічно розвинуті країни мають надати фінансову, технічну допомогу країнам, що розвиваються.

По-четверте, потрібно подолати політичні і воєнні конфлікти у світі, розвивати і сприяти новим підходам до політичних відносин між країнами.

Також велика кількість глобальних проблем стосуються і України, а саме впливають на економічну сферу. На деякі з проблем країна може здійснити вплив, але на більшість ні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глобальні проблеми сучасності : підручник / В. С. Бакірова, А. П. Голікова, О. А. Довгаль, В. А. Пересадько, В. І. Сідорова. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. 632 с.
2. Щерба С.П. Філософія: Навч. посібник. К.: Кондор, 2011. 423 с.
3. Кислицина О.В. Глобальні проблеми та ризики сучасності. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 9-1. С. 28-31
4. Внучко С.М. Глобальні проблеми сучасності: причини виникнення та шляхи їх розв'язання. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. 2014. Вип. 216. С. 18–22.
5. Бебик В.М. Політологія для політика і громадянина. К.: МАУП, 2009. 424 с.
6. Войтович А.Г. Глобальні проблеми світу. К., 2009. 170 с.
7. Буряк П.Ю., Гупало О.Г. Європейська інтеграція та глобальні проблеми сучасності: навч. посібник. К., 2007. 336 с.
8. Нові глобальні виклики та їх вплив на формування суспільних цінностей
URL : https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2014/01/7-21_no-1_vol-48_2014_UKR.pdf (дата звернення 12.09.2024)
9. Гончарова Т.О. Економічні аспекти глобальних проблем та їх вплив на економічний розвиток України. *Актуальні проблеми сучасної науки і правоохоронної діяльності*. Харків, 2017. С. 231-234
10. Голиков А.П. Глобальна демографічна проблема сучасності: стан та перспективи. *Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна*. 2016. С. 8–12
11. Coulter, Philip B. *Measuring inequality: A methodological handbook*. Routledge, 2019. №1. P.121-130.
12. Логвина В.Л. Політологія. К.: Знання, 2006. 438 с.
13. Опально В.В. Демографічна політика США. *Актуальні проблеми економіки*. 2021. №12. С. 179–185.

14. Населення Землі швидко старіє, не вистачає працівників. Чи готова до цього світова економіка і що чекає на Україну? URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/01/26/681778/> (дата звернення 21.09.2024)
15. Вишнеvsька А. М., Петренко К. В. Вплив глобалізації на міграційні процеси у світі та Європі. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2022. Вип. 23. С. 34-39. URL: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.23.2022.264626> (дата звернення 22.09.2024)
16. Ткач Д., Білокур Г. Вплив глобалізації на розвиток міжнародних соціально-економічних процесів. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2022. Вип. 4 (68). С. 28- 35. URL: <https://doi.org/10.32782/dees.11-38> (дата звернення 24.09.2024)
17. Осіпова Л., Хаєцька О. Міжнародна міграція робочої сили в умовах глобального розвитку. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 60. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3555/3487> (дата звернення 01.10.2024)
18. Воронко О. С. Вплив глобалізації на міжнародну міграцію робочої сили. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. 2023. Вип. 74. URL: <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-econom/article/view/1392/1312> (дата звернення 10.10.2024)
19. Воронко О.С. Вплив глобалізації на міжнародну міграцію робочої сили. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. 2023. Вип. 73. С. 69-72. URL: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2023-73-10> (дата звернення 11.10.2024)
20. Куцик П. О., Щупаківський Р. В. Екзистенційні тренди, виклики та наслідки глобалізації для забезпечення конкурентоспроможності національної економіки. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. 2022. Вип. 67. С. 5-12. URL: <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2022-67-01> (дата звернення 23.09.2024)

- 21.Скороход І. П., Залецька І. О. Перспективи та тенденції формування інвестиційної привабливості економіки України. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2022. Вип. 2-2(104). URL: <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2021-2-2-7> (дата звернення 11.10.2024)
- 22.Павук В. М. та ін. Вплив глобалізації на національну економіку: суспільно-політичний аспект. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2023. Вип.37. С. 349-354. URL: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8100241> (дата звернення 12.10.2024)
- 23.Диха М., Диха В. Рівень інноваційності розвитку України в глобальному вимірі та окреслення його перспектив. *Київський економічний науковий журнал*. 2023. Вип. 2. С. 5-15. URL: <https://doi.org/10.32782/2786-765X/2023-2-1> (дата звернення 15.10.2024)
- 24.Ніколенко Ю.В. Політична економія. К.: Алерта, 2009. 489 с.
- 25.Добош В.Д. Взаємозв'язок глобалізації та транспортування. *Сучасні тенденції розвитку економіки і культури в Україні та світі*. 2023. Вип. 1. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/download/1056/937/949> (дата звернення 16.10.2024)
- 26.Томашевська А.В., Смиковчук Т.В. Рівень ВВП України: аналіз та динаміка розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 2. Ч. 3. С. 90-94.
- 27.Мороз С.В. Рівень ВВП як критерій національної безпеки України. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2017. Вип. 6 (62). С. 90-97.
- 28.GDP per capita. The World Bank. URL: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?most_recent_value_desc=true (дата звернення 20.10.2024)
- 29.Economic Development in Africa Report 2021: Reaping the potential benefits of the African Continental Free Trade Area for inclusive growth. UNCTAD.

2021. URL: <https://unctad.org/publication/economic-development-africa-report-2021> (дата звернення 21.10.2024)
30. Войтович Р. Вплив глобалізації на систему державного управління, 2007. С. 82-85.
31. Demography, Peace and Security in the Sahel. UNFPA. 2020. URL: https://wcaro.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/en_monographic_study_on_demography_peace_and_security_in_the_sahel_case_of_niger.pdf (дата звернення 24.10.2024)
32. Загрози глобальній безпеці в результаті демографічних змін. URL: https://security-economy-law.pl/wp-content/uploads/2018/04/SEL_17_67-84.pdf (дата звернення 24.10.2024)
33. Poverty headcount ratio at national poverty lines. The World Bank. URL: <https://genderdata.worldbank.org/en/indicator/si-pov-nahc> (дата звернення 25.10.2024)
34. Міжнародні економічні відносини: посібник / Рибчук, А. В.; Антофій, Н. М.; Герман, Л. Т.; Іващук, І. О. та ін. 2-ге видання. Херсон : Гельветика, 2018. С. 391
35. Між багатими і бідними. Куди нас заведе нерівність? URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/bagati-lyudi-do-chogo-prizvede-svit-nerivnist-protesti-v-ssha-ostanni-novini-50095166.html> (дата звернення 27.10.2024)
36. Глобалізаційні процеси у світовій економіці: виклики та можливості для України: колективна монографія / О.О. Борзенко та ін. Київ, 2022. 264 с.
37. Кваша С.М., Вакуленко В.Л. Теоретичні основи продовольчої безпеки в умовах сьогодення. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2023. № 4(87). С. 419-428.
38. FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO. The State of Food Security and Nutrition in the World 2020. Transforming food systems for affordable healthy diets. Rome: FAO. 2020. URL: <https://www.unicef.org/sites/default/files/2020-07/SOFI-2020-full-report.pdf> (дата звернення 28.10.2024)

39. Проблема опустелювання земель в Україні. URL: <http://ecology.donoda.gov.ua/problema-opustelyuvannya-zemel-v-ukraini/> (дата звернення 29.10.2024)
40. Ярликowa О. Посушливі землі - вже 41% суші. Чому пустеля насувається і приклади. URL: <https://rubryka.com/article/pustelya-nasuvayetsya/> (дата звернення 30.10.2024)
41. Рівень Світового океану може зрости на 15 метрів. 2018. URL: <https://zik.ua/news/2018/10/13/riven-svitovogo-okeanu-mozhe-zrosty-na-15-metriv-1426193> (01.11.2024)
42. Кореновська С., Йолкіна О. Рівень світового океану зростає швидше, ніж очікувалося - доповідь ООН. URL: <https://www.dw.com/uk/riven-svitovogo-okeanu-zrostaє-shvidshe-nіzh-ochіkuvалося-dopovid-oon/a-50579660> (дата звернення 01.11.2024)
43. Indicators. World Bank. URL: <https://data.worldbank.org/indicator> (дата звернення 02.11.2024)
44. Кириленко І. Г., Івченко В. Є., Дем'янчук В. В. Основні тенденції розвитку світового продовольчого ринку та виробництво продовольства в Україні. *Економіка АПК*. 2018. Вип. 9. С. 34-45.
45. Власов В. Тенденції та проблеми глобальних процесів у світовій продовольчій сфері. *Економіка України*. 2021. Вип. 3. С. 75-80
46. Проблема нестачі питної води у світі: інфографіка. 2019. URL: <https://rubryka.com/infographics/pytevaya-voda/> (дата звернення 05.11.2024)
47. Доповідь ООН: до 2030 року глобальний дефіцит водних ресурсів на планеті досягне 40%. 2015. URL: <https://ecotown.com.ua/news/Dopovid-OON-do-2030-roku-hlobalnyy-defitsyt-vodnykh-resursiv-na-planeti-dosyahne-40/> (дата звернення 06.11.2024)
48. Алексеева Т.І. Аналіз впливу глобальних проблем людства на економіку країн в умовах глобалізації. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 13. С. 35-42

- 49.Вирішення продовольчої проблеми у світі міжнародної стратегії розвитку аграрної сфери. URL: <http://conferences.neasmo.org.ua/node/1208> (дата звернення 07.11.2024)
- 50.Річний індекс цін на продовольчу продукцію. URL: <https://www.statista.com/statistics/1453888/annual-food-price-index-worldwide-by-category/#statisticContainer> (дата звернення 10.11.2024)
- 51.Індекс цін на продукти харчування ФАО. URL: <https://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/> (дата звернення 11.11.2024)
- 52.Алексеева Т.І. Аналіз впливу глобальних проблем людства на економіку країн в умовах глобалізації. *Світове господарство і міжнародні економічні відносини*. 2017. Вип. 13. С. 35-42.
- 53.Індія обганяє Китай за кількістю населення - ООН. URL: <https://www.dw.com/uk/india-do-seredini-roku-obzene-kitaj-za-kilkistu-naselenna-onn/a-65369840> (дата звернення 12.11.2024)
- 54.Населенню яких країн світу цього року загрожує голод URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/07/11/infografika/svit/naselennyu-yakyyh-krayin-svitu-czoho-roku-zahrozhuje-holod> (дата звернення 12.11.2024)
- 55.Снігир Л.П. Проблеми та перспективи глобалізації міжнародних економічних відносин. *Інфраструктура ринку*. 2018. Вип. 22. С. 33—36. http://www.market-mfr.od.Ua/journals/2018/22_2018_ukr/7.pdf (дата звернення 13.11.2024)
- 56.Птащенко О.В., Архипова Д.Є. Глобальні проблеми людства: стан і перспективи вирішення. *Глобалізаційні процеси в економіці*. 2020. № 10. С. 478-484.
- 57.Хаєцька О.П., Лояніч В.О. Забезпечення продовольчої безпеки України в умовах війни. *Ефективна економіка*. 2023. № 6. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/1723> (дата звернення 14.11.2024)

- 58.Харун О.А., Кошівська М.В. Економічна глобалізація як інструмент вирішення глобальних проблем людства. *Світове господарство і міжнародні економічні відносини*. 2017. Вип. 6 (11). С. 25-29.
- 59.Амеліна І.В. Міжнародні економічні відносини. Київ : ЦНЛ, 2013. 256 с.
- 60.Іваницький А.М. Захист права на ядерну безпеку через призму діяльності МАГАТЕ. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. Вип. 5. С. 65-71. URL: <http://www.chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/304/266> (дата звернення 15.11.2024)
- 61.Лесь І.О. Еволюція законодавства щодо використання ядерної енергії в мирних цілях. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. Вип. 80. Ч. 2. С. 335-341. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/297073/290012> (дата звернення 15.11.2024)
- 62.More on Safeguards agreements. URL: https://www-pub.iaea.org/MTCD/Publications/PDF/NVS2_web.pdf (дата звернення 15.11.2024)
- 63.Проблема миру і роззброєння. URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/6616/1.pdf> (дата звернення 16.11.2024)
- 64.Буряченко О. Ядерний фактор у архітектурі світової системи безпеки. російсько-українська війна як каталізатор ядерної ескалації. *Вісник Львівського університету*. Серія філос.-політолог. студії. 2023. Вип. 47. С. 184-194.
- 65.Лутковська С.М. Сутність системи екологічної безпеки сталого розвитку в умовах глобальної економіки. *Ефективна економіка*. 2020. № 4. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.4.56> (дата звернення 16.11.2024)
- 66.Малиш Н.А. Екологічна політика: конфліктність, стратегія, тактика. *Державне управління: теорія і практика*. 2009. № 2 (10). С. 1-9. URL:

http://www.nbuuv.gov.ua/e-journals/Dutp/2009_2/doc_pdf/Malysh.pdf (дата звернення 17.11.2024)

67. Гірман А.П., Гвоздов Б.Ю., Брусенцева А.С. Формування стратегії розвитку України в умовах глобалізації. *Регіональні студії*. 2021. № 24. С. 116-122. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/39530> (дата звернення 17.11.2024)
68. Хаєцька О.П. Особливості економічного зростання в Україні та світі. *Ефективна економіка*. 2019. № 10. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2019/43.pdf (дата звернення 18.11.2024)
69. Іващенко М.В., Киселюк В.А., Киселюк Ю.Є. Глобальні проблеми людства та їх прояв в Україні. *Економічні студії*. 2018. № 1 (19). С. 20-24.
70. Старостіна А., Каніщенко О. Шляхи вирішення глобальних проблем суспільства у XXI столітті. *Економіка України*. 2022. №5. С. 68-75
71. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 20.11.2024)